

TÜRKİYE'DE KADIN VE ERKEĞİN KIRDA VE KENTTE ULAŞTIĞI EĞİTİM SEVİYESİ

Educational Levels of Men and Women in Rural and Urban Areas in Turkey

Yrd. Doç.Dr. Yüksel KIRIMLI*

ÖZET

Bildiride, belli bir potansiyelle kültür içine doğan insanoğlunu, içine doğduğu kültürle uyumlu bir birey haline getiren, eğitim sürecinin sadece formal yönü ele alınıp incelenecektir. Formal eğitim sistemimizde okur-yazarlık, ilkokul, ortaokul ve lise, yüksek öğretim başlıklarıyla sınırlandırılarak ele alınacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve diğer yasalar ilköğretimin bütün vatandaşlar için zorunlu olduğunu, herkesin okur-yazar olması gerektiğini söylemesine rağmen, bu konudaki aksaklıklar, D.İ.E. tarafından gerçekleştirilen sayımlardan yararlanılarak elde edilen sayılar, oranlar, yüzdeler yardımıyla, değer yargısı taşımayan bir ifade ile dile getirilecektir. Rakamlar kısıtlı hizmetlerin ülke çapındaki dağılımının, yasalarca temellendirilen eğitimde fırsat eşitliği ilkesini bozacak nitelikte olduğuna işaret etmektedir. Eldeki veriler incelendiğinde ülke nüfusunun yarısının erkeklerden, yarısının da kadınlardan oluşmasına rağmen, her eğitim seviyesinde cinsiyetler arası dengesizliğin mevcut olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Türkiye'de erkeklerin, daima kadınlardan daha fazla oranda eğitim imkanlarından yararlanmalarının temelinde şüphesiz biyolojik üstünlükleri değil, sosyo-kültürel faktörler yatmaktadır.

Eğitimdeki fırsat eşitsizliğinde, cinsiyet grupları kadar, yaş, ve yerleşim birimlerinin türleri de çok önemli etken durumdadır. Türkiye'nin yetmiş üç ilinde yaşayan bireylerin eğitim imkanlarından yararlanmaları analiz edildiğinde, Türkiye'nin batısında bulunan illerde yaşayan bireylerin, doğusunda bulunan illerde yaşayan bireylerinden çok daha şanslı oldukları sonucuna ulaşılır. Başka bir deyişle eğitim imkanlarından yararlanmada ve kurumsal eğitimde geçirilen sürenin uzun olmasında, erkekler kadınlardan, gençler yaşlılardan, kentsel alanda yaşayanlar kırsal alanda yaşayanlardan daha şanslı durumdadırlar.

ABSTRACT

In this paper, we well deal with formal aspect of the educational process which enables man born with a certain potential in a cultural atmosphere to become individuals who conform to one given culture. The state of literacy will

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, İstanbul.

be presented within the boundaries of the formal education-primary, secondary (junior and senior high school) and higher education.

In spite of the Constitution which makes primary education compulsory for all citizens, there are disorganizations and problems in applications. These will be shown by the aid of rates and figures obtained from censuses conducted by S.S.I (State Statistics Institution) , thus value judgements will be avoided by using statistical data. The figures shown that the distribution of the limited services throughout the country is inadequate so the principle of equal opportunity to every individual does not work properly. Examining the data given, it is understood that although the proportion of male to female population is equal, there exists an imbalance in the distribution of female and male population in terms of education. Men can benefit the educational facilities much more than women. This case stems not from biological priorities but from socio-cultural factors.

Not only sex differences but also differences related to age and region are important factors in creating inequality of opportunity in education. When we study the number of individuals making use of educational facilities, we notice that people in the West are much luckier than those in the East. In other words, in terms of benefiting educational facilities as well as having longer periods of schooling some groups have priorities compared to others, for example; men to women, young people to older people, urban people to rural people.

Türkiye’de Kadın ve Erkeğin Kırdaki ve Kentte Ulaştığı Eğitim Seviyesi

Nüfus Sayımlarından yararlanarak hazırlanan bu makalede 1950,1970,1990 yılları baz alınarak , Türkiye'nin kurumsal eğitimindeki (formal eğitim) kantitatif yönde olan değişikliklere işaret edilecektir. Çalışmada, eğitim çağına ulaşmış nüfus; cinsiyete göre kadın , erkek ve idari açıdan da kırsal , kent ayrımı yapılarak ulaşılan eğitim seviyesi sayılar, oranlar, yüzdeler yardımıyla değer yargısı taşımayan bir ifade ile dile getirilecektir.

Kurumsal eğitimi, başka bir deyimle okul eğitimini, (1)Temel, (2) Orta ve yüksek eğitim olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Temel eğitim (ilköğretim); toplumu oluşturan bireylerin, gelişen teknolojik düzeye ayak uydurmalarını sağlayan bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle tüm nüfusun aralarında hiçbir fark gözetilmeksizin temel eğitimden geçmesi zorunlu görülmüştür. (Özbay 1982:171).“1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasasınının 42. maddesinde herkesin eğitim-öğretim hakkı Anayasa güvencesi altına alınmıştır. İlköğretimin cinsiyet farkı gözetmeden her vatandaş için zorunlu olduğu ve devlet okullarında parasız yapıldığı vurgulanarak belirtilmiştir.” (Akkayan 1986a:172). İlköğretimin her Türk vatandaşı için zorunlu, eşitlikçi olmasına rağmen, 2000’ li yıllara girerken Türkiye’de hala 6 yaşın üzerindeki nüfusun yaklaşık beşte biri okur-yazar değildir. Tablo 1 gözden geçirildiğinde, 1950 yılında 6 yaşın üzerindeki nüfusun %62’sinin okur-yazar olmadığı , 40 yıllık bir süreç içinde bu

yüzdenin üçte iki oranında azaldığı dikkat çekmektedir, fakat bazı Avrupa ülkelerindeki nüfusun okur-yazar olma oranlarına bakılırsa ulaşılan noktanın yeterli olduğu söylemek mümkün değildir. Almanya, Arnavutluk, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsveç, İsviçre, İzlanda, Leichtenstein, Lüksemburg, Norveç, Slovakya gibi ülkelere eğitim çağında olan nüfusun hepsi okur-yazar durumdadır. Batı komşumuz olan Bulgaristan'da eğitim çağındaki nüfusun %95.5, Yunanistan'da ise %93.2'si okur-yazardır. (Ede 1995:1). Daha öncede pek çok yazar ve bilim adamı bazı ülkelerin okur-yazarlık sorununu çok uzun süre önce çözdüklerine işaret ederek, Türkiye içinde ulaşılması gereken noktanın gelişmiş ülkelerdeki seviye olması gerektiğini ifade etmişlerdir. (Tütengil 1984:43; Akkayan 1986a:177; Bursalı 1994:3).

Tablo 1'deki rakamların açıkça ortaya koyduğu gibi her dönemde okur-yazar

Tablo: 1- Türkiye'de 6 Yaşın Üzerindeki Okur-Yazar Olmayan Nüfusun Yıllar İtibarıyla Yüzde Dağılımı Ve Her 100 Okur Yazar Olmayan Erkeğe Düşen Okur-Yazar Olmayan Kadın Sayısı

Table: 1- Percentage distribution of the illiterate population over the age of 6 and the number of illiterate female for every 100 illiterate male.

	Toplam	Erkek	Kadın	K/E*100
1950	62.2	52.7	79.8	151.4
1970	44.7	30.6	59.2	193.5
1990	19.5	11.2	28.0	250.0

olmayan nüfusun büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Örneğin okur-yazar olmayan 100 erkeğe 1950 yılında okur-yazar olmayan 151; 1970 yılında 193; 1990 yılında okur-yazar olmayan 250 kadın düşer hale gelmiştir. Cinsler arasında okur-yazar olmama durumundaki eşitsizlik giderek artmaktadır. Eğitim çağındaki nüfusun tamamının okur-yazar olmaması ve kadınların erkeklerden daha az oranda okur-yazar olması sadece Türkiye'ye özgü bir durum değildir. Dünyada "900 milyonu aşkın yetişkin -bunların üçte ikisi kadındır- okuma yazma bilmemektedir." (Unicef 1990:1). Özellikle Afrika, Güney Asya ve Ortadoğu' daki birçok ülkede cinsler arasında okur-yazar olma açısından halen önemli eşitsizlikler mevcuttur. (Unicef 1991:24).

Eğitim çağındaki nüfusun okur-yazar olma bakımından çizdiği kompozisyona çok genel olarak yer verildikten sonra, şimdi de kurumsal eğitimin (formal eğitim) ilk basamağı olan ilkökul eğitimine yer verilerek, sayım dönemlerinde 11 yaşın üzerinde olup, bu kurumdan diploma almış kişi sayısı, cinsiyete, yerleşim birimlerine ve coğrafi bölgelere göre gözden geçirilecektir.

İlkokul:

Okuma-yazma, aritmetik gibi ilk bilgilerin kazandırıldığı bir eğitim basamağı olan ilkokul eğitiminden yararlanmış nüfusun dönemlere göre özellikleri incelendiğinde tablo:2' deki rakamlara ulaşılır.

Tablo: 2- 11 Yaşın Üzerinde İlkokul Diplomasına Sahip Nüfusun, Yıllar İtibarıyla Yüzde Dağılımı Ve Her 100 İlkokul Mezunu Erkeğe Düşen İlkokul Mezunu Kadın Sayısı.

Table: 2- Percentage distribution of people having primary school degrees through the years and the number of female having the primary school degrees for every 100 male having the degrees.

		Toplam	Erkek	Kadın	K/E*100
Genel Toplam	1950	20.6	29.1	12.1	41.6
	1970	44.0	56.4	31.4	55.7
	1990	72.7	82.8	62.7	75.7
Kent	1950	43.5	53.6	32.4	60.4
	1970	—	—	—	—
	1990	75.5	85.0	65.8	77.4
Kır	1950	13.4	20.9	6.2	29.7
	1970	—	—	—	—
	1990	65.7	77.0	55.2	71.7

1950 yılında Türkiye'deki 11 yaşın üzerindeki nüfusun ancak 1/5 'i ilkokul diplomasına sahiptir, 20 yıl sonra 2/5'si, 1990 yılında da yaklaşık 4/5'ü ilkokul diplomasına sahip olmuştur. (Grafik:1).

Her dönemde bazı iller Türkiye ortalamasının üstünde, bazıları da altında olan bir değer tutturmuşlardır.

Örneğin 1950 yılı için kaç tane ilin 11 yaşın üzerindeki nüfusunun, Türkiye ortalaması olan %21 ulaştığı ve bu değeri aştığı merak edilirse, böyle bir başarıyı gösteren il sayısının 19 olduğu sonucuna ulaşılır. 1970 yılında Türkiye ortalaması olan %44'ü aşan il sayısı 24'dür. 1990 yılında Türkiye'deki 11 yaşın üzerindeki nüfusun artık %72.7'sinin ilkokul mezunu olmasına rağmen bu ortalamayı da aşan il sayısı 33'e yükselmiştir. Başka bir deyimle yıllarla birlikte ilkokul mezunu olan birey sayısının artmasına paralel olarak Türkiye ortalamasını aşan il sayısı da giderek artmıştır. Her üç dönemde de Türkiye ortalamasını aşan iller, Türkiye'nin batı kesiminde yer almaktadır. (Harita:1-2-3).

"İllerin Türkiye ortalaması olan değeri aşip aşmaması bir gösterge olduğu gibi, illerin en yüksek ve en düşük değere sahip olanları da, gösterdiği özellikler, değişimler ve varsa dalgalanmalar açısından önemlidir." (Akkayan 1986b:208).

Tablo: 2:1- 11 Yaşın Üzerinde Nüfusunun İlkokul ve Üstü Eğitim Alma Oranında En Düşük ve En Yüksek Değere Sahip Olan iller

Table: 2: 1- The cities having the highest and lowest rate of Primary and post primary education of the population over the age of 11.

	1950	1970	1990
En Düşük İlkokul ve Üstü Eğitim Almış Nüfus Yüzdesine Sahip Olan İl	Hakkari (4.2)	Hakkari (15.0)	Şırnak (35.8)
En Yüksek İlkokul ve Üstü Eğitim Almış Nüfus Yüzdesine Sahip Olan İl	İstanbul (56.2)	İstanbul (69.5)	İstanbul (86.6)

Tablo 2:1'den de görüldüğü üzere her zaman en yüksek değeri tutturana İstanbul'dur. 1950 ve 1970 yıllarında 11 yaşın üzerindeki nüfusu ilkokul ve üstü okul mezun olma açısından en düşük değere sahip olan il Hakkari iken, 1990 yılında en düşük değere sahip olan il Şırnak olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat aynı tabloda dikkat çeken bir özellik 1990 yılında iki uç nokta arasında yayılımın küçük bir miktar olsa da kapanmış olmasıdır.

Sosyo-ekonomik açıdan Türkiye 'deki diğer illere oranla geri kaldıkları belirlenen ve bu nedenle kalkınmada birinci derecede öncelikli iller olarak ilan edilen , Adıyaman , Ağrı, Bayburt, Batman, Bingöl, Bitlis , Diyarbakır, Gümüşhane, Hakkari,Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van illerinin hiçbirinde, 11 yaşın üzerindeki nüfus, ilkokul ve üstü okul mezunu olma oranında , 1990 yılı Türkiye ortalaması olan %72.7'yi yakalayamamışlardır. Bu da sayılan 16 ilin eğitim hizmetlerinden yararlanmada Türkiye'deki pek çok ilin gerisinde kaldıklarına işaret etmektedir .1990 yılında 73 il coğrafi bölgeler başlığı altında toplanarak , coğrafi bölge ortalaması hesaplandığında, 11 yaşın üzerindeki nüfusu en fazla oranda ilkokul ve üstü okul mezun olan bölgenin Marmara Bölgesi olduğu sonucuna ulaşılır. Marmara Bölgesini, Ege, İç Anadolu, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi izlemektedir. Haritalar da, kurumsal eğitimin zorunlu ve ilk basamağı olan ilkokul eğitimi ile tanışma ve bu kurumdan mezun olma şansına sahip olmada , her dönemde Türkiye'nin batı kesiminde yeralan illerin , Türkiye'nin Doğu kesiminde yeralan illere göre çok şanslı olduklarını ortaya koymaktadır.

İdari bölünüş açısından ilkokul diplomasına sahip olma , sayısal veriler eşliğinde incelenmiştir. Fakat 1970 yılı sayımlarında kırsal-kent ayrımına göre okur-yazarlık ve tahsil dereceleri itibarıyla nüfus ile ilgili bilgi verilmemiştir, bu

nedenle 1970 yılı bu tarz analizin dışında bırakılmak zorunda kalmıştır. Eldeki rakamlar değerlendirildiğinde hem 1950 hem de 1990 yılında kentsel alanlarda yaşayan, 11 yaşın üzerindeki nüfusun ilkokul diplomasına sahip olma %'sinin kırsal alanlarda yaşayan 11 yaşın üzerindeki nüfusun üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Grafik: 2-3). 1950 yılında, kentsel yerleşme birimlerinde yaşayan ve 11 yaşın üzerinde olup ilkokul diplomasına sahip olan 100 kişiye, kırsal yerleşme birimlerinde yaşayan ve 11 yaşın üzerinde olup, ilkokul diplomasına sahip 31 kişi düşerken bu oran 1990 yılında kırsal alanlar lehine artış göstererek 87 kişiye yükselmiştir. (Grafik: 4). Grafik 4 ilkokul eğitiminden yararlanmada kentsel ve kırsal alanların birbirlerine oldukça yaklaştıklarına işaret etmektedir. Her ne kadar son yıllarda kırsal yerleşme birimlerinde yaşayan erkek ve kadınların ilkokul diplomasına sahip olma hızları kentsel yerleşim birimlerinde yaşayan hem cinslerinden yüksekse de, kırsal yerleşim birimlerinde bu niteliği kazanması gereken grubun büyük olması zamanı etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle kırdaki erkeklerin kentteki hem cinslerinin 1990 yılında sahip oldukları ilkokul mezunu yüzdesine ulaşmak için ihtiyaç duydukları süre yaklaşık 6 yıl iken, kırdaki kadınların kentteki hem cinslerini yakalamak için ihtiyaç duydukları süre yaklaşık 9 yıldır. Ayrıca Grafik 4 kurumsal eğitimin ilk basamağı olan ilkokul eğitimi almada cinsiyetler arasında giderek bir eşitlenme olduğuna işaret etmektedir. Çünkü 1950 yılında ilkokul diplomalı 100 erkeğe bu niteliği kazanmış 42 kadın düşerken, bu oran 1990 yılında hemen hemen iki kat artarak, 100 ilkokul diplomalı erkeğe aynı niteliğe sahip olan 76 kadın düşer hale gelmiştir. Kadınlar lehine olan bu olumlu gelişme sadece kentsel yerleşim birimlerinde yaşayan kadınlar için geçerli olmayıp, kırsal yerleşim birimlerinde yaşayan kadınlar içinde geçerlidir. (Tablo:2). Bu umut verici gelişmelere rağmen kadın grubunun erkek grubunun ulaştığı eğitim seviyesine ulaşmak için süreye ihtiyaçları olduğu dikkat çekmektedir. Örneğin 40 yıllık bir süreç içinde ilkokul mezunu sayılarını arttırma hızları dikkate alınarak, kadın nüfus grubunun, erkek grubunun 1990 yılında sahip olduğu ilkokul mezunu olma oranı olan %82.8'e ulaşmak için ne kadar süreye ihtiyaç duydukları hesaplanırsa, bu sürenin yaklaşık 16 yıl olduğu sonucuna ulaşılır.

Kadın ve erkeklerin ilkokul eğitiminden yararlanmada cinsler arasında eşitsizlik olduğu saptaması yapıldıktan sonra, iller bazında cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin boyutlarına bakıldığında, Türkiye'nin batı bölümünde yaşayan kadın nüfusunun, erkek nüfusunun eriştiği oranlara ulaşmak açısından doğu bölgelerinde yaşayan kadınlara oranla daha şanslı oldukları sonucuna ulaşılır. Örneğin 1990 yılında 100 ilkokul mezunu erkeğe en fazla oranda ilkokul mezunu kadın düşen il Tekirdağ, en az oranda ilkokul mezunu kadın düşen ilde Şırnak olduğu gerçeği ile karşılaştırılır. 1990 yılı sayımları itibarıyla Şırnak ilinde her 100 ilkokul eğitimi almış erkeğe, 25 ilkokul eğitimi almış kadın düşerken, bu oran Tekirdağ ili için 100 ilkokul eğitimi almış erkeğe, ilkokul mezunu olma niteliği kazanmış 87 kadın şeklindedir. Başka bir deyimle cinsiyet gruplarına ilkokul eğitiminden yararlanmada eşit imkanların sağlanması konusunda da

Türkiye'nin batısından doğusuna doğru bir gelişmenin olduğuna rakamlar bir kez daha ortaya koymaktadır. (Harita:3:1) Cinsiyet oranlamasında 1990 yılı Türkiye ortalamasını aşan il sayısı 38 olmasına rağmen, bu 38 ilin sadece 32'si, 11 ve daha yukarı yaştaki nüfusun ilköğretim mezunu olma oranında Türkiye ortalamasını aşan iller arasında yer almaktadırlar. Başka bir deyimle bu 32 il ilköğretim hizmetleri diğer illere oranla daha iyi organize edilmiş ve kadın ve erkek nüfuslarının bu hizmetlerden yararlanma imkanları giderek eşitlenmeye başlanmıştır. Artvin, Uşak, Çorum, Çankırı, Sinop ve Tokat illerinde ilköğretim hizmetlerinden yararlanma diğer 32 il'e oranla biraz daha düşük düzeyde olup, az olan imkanlardan yararlanmada kadın ve erkeğe hemen hemen aynı oranda fırsat verildiği için cinsiyet oranlamasında Türkiye ortalamasının üstünde bir değer tutturmuşlardır.

İlgilendiğimiz üç sayımın döneminde (1950,1970,1990) 11 yaşın üzerinde ilköğretim diplomasına sahip, Türkiye Kadın ve Türkiye Erkek ortalamasının üzerine çıkan iller Kırklareli, Tekirdağ, İstanbul, Kocaeli, Bursa, Balıkesir, Bilecik, İzmir, Manisa, Muğla, Isparta, Eskişehir, Ankara olup bu iller diğer illere oranla ilköğretimden yararlanmada kadın ve erkek nüfuslarına daha eşitlikçi davrandıklarını sergilemektedirler. (Harita:A)

Temel eğitimin yaygınlaştırılması, kadına, erkeğe bağlı olmaksızın toplumun diğer üyeleri ile doğrudan ilişki kurabileceği bir beceriyi kazandırma şansını verecektir. Bu nedenle kısıtlı eğitim hizmetleri artan nüfusun gereksinimlerini karşılayacak düzeye getirilerek, yasalarca temellendirilen eğitimdeki fırsat eşitliği ilkesini bozmayacak nitelikte Türkiye'nin her bölgesine acilen ulaştırılmalıdır diyerek, nüfusun ortaöğretim açısından gösterdiği özelliklerin analizine geçelim.

Orta Öğretim:

"Zorunlu eğitimden sonra gelen, ikinci basamak eğitim kademesidir. Kendi içinde ortaokul ve lise diye üçer yıllık iki kısımdan oluşur. Ayrıca ağırlıklı lise dengi eğitim yapan ve özel bir önemi olan mesleki ve teknik öğretim de bu grup içinde yer almaktadır. kişinin ilköğretimi bitirdikten sonra klasik ortaokul, mesleki ve teknik ortaokul ya da çalışma hayatına yönelmek üzere üç seçenektен birisine karar vermesi gerekmektedir." (Akkayan 1986a:184). Şimdi biz yıllara bağlı olarak, ortaöğretimin birinci kısmı olan klasik ve mesleki, teknik ortaokullardan diplomasına sahip olanların 1950,1970,1990 yıllarında gösterdikleri sayısal değişimlere yer verelim.

Ortaokul:

Bir eğitim kurumdan mezun olan nüfus kitlesinin hepsinin bir üstteki eğitim kurumuna devam etme şansı yoktur. Her aşamada mutlaka bir seçme eleme süreci yaşanır ve bitirilen kurumsal eğitimin üstünde yer alan eğitim kurumuna kimin devam edeceği genelde öğrencinin başarısına göre değil, ağırlıklı olarak sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerin etkisiyle belirlenir. Türkiye'de bir eğitim

Tablo: 3 14 Yaşın Üzerinde Ortaokul Diplomasına Sahip Nüfusun, Yıllar İtibariyle Yüzde Dağılımı Ve Her 100 Ortaokul Mezunu Erkeğe Düşen Ortaokul Mezunu Kadın Sayısı
Table: 3 Percentage distribution of People over the age of 14 having secondary school degrees through the years and number of female having secondary school degree for every 100 male having the degrees.

		Toplam	Erkek	Kadın	K/E*100
Genel Toplam	1950	4.7	7.0	2.4	34.3
	1970	9.7	13.2	6.1	46.2
	1990	19.9	26.3	13.5	51.3
Kent	1950	15.6	20.9	9.7	46.4
	1970	—	—	—	—
	1990	23.8	30.4	17.1	56.3
Kır	1950	1.1	2.1	0.3	14.3
	1970	—	—	—	—
	1990	10.0	15.5	5.0	32.3

kademesinden , bir üst eğitim kademesine geçişte en büyük fire ilkokuldan ortaokula geçişte yaşanmaktadır. (Gürüz, Şuhubi, Şengör, Türker ,Yurtsever 1994:44-47). Elmiizdeki rakamlarda her sayım döneminde ilkokul diplomasına sahip , olanların yaklaşık dörtte biri (1/4) kadar, ortaokul diplomasına sahip birey olduğuna işaret etmektedir. Başka bir deyimle 1950 yılında Türkiye'deki 14 yaşın üzerindeki nüfusun ancak %5'i ortaokul diplomasına sahipken, 20 yıl sonra bu oran iki kat artmış (ve %9.7) , 40 yıl sonra da 4 kat artarak % 20'ye ulaşmıştır. (Grafik: 5).

1950 yılında 14 yaşın üzerindeki nüfusun % 5'inden daha fazlası ortaokul mezunu olan il sayısı 4 iken, Türkiye ortalamasını aşan il sayısı her dönemde artış göstermiş, 1970 yılında 14 yaşın üzerindeki nüfusunun yaklaşık %10'unun daha fazlası ortaokul ve üstü okul mezunu olan il sayısı 6 olmuştur. 1990 yılında ise artık 14 yaşın üzerindeki nüfusun beşte birinden daha fazlası, en az ortaokul ve üstü okul mezunu olan il sayısı 16'ya yükselmiştir. (Harita: 5-6-7). 1990 yılında Karadeniz Bölgesinde Trabzon, Doğu Anadolu Bölgesinde Elazığ ve Malatya illerinin 14 yaşın üzerindeki nüfuslarının %20'sinden daha fazlasının ortaokul diplomalı olmaları nedeniyle Türkiye ortalamasının üzerinde yer almışlardır. Bu iller şartlar uygun olduğunda, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan diğer illerinde Türkiye ortalamasını yakalayabileceklerine işaret etmektedir. Fakat kalkınmada birinci derecede öncelikli olan 16 ilin hiçbirisi 1990 yılında Türkiye ortalamasını aşamamışlardır.

Ortaokul ve üstü okul mezunu nüfusa sahip olma açısından uç noktalarda hangi iller olduklarına bakılacak olursa, ilgilendiğimiz üç dönemde en düşük yüzdeye sahip olan illerin farklı iller olmakta beraber Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan iller oldukları sonucuna ulaşılır. (Tablo:3:1).

Tablo: 3:1- 14 Yaşın Üzerinde Nüfusunun Ortaokul ve Üstü Eğitim Alma Oranında En Düşük ve En Yüksek Değere Sahip Olan iller

Table: 3:1- The cities having the highest and lowest rate of secondary and post secondary education of the population over the age of 14

	1950	1970	1990
En Düşük Ortaokul ve Üstü Eğitim Almış Nüfus Yüzdesine Sahip Olan İl	Mardin (1.1)	Hakkari (2.9)	Şırnak (8.8)
En Yüksek Ortaokul ve Üstü Eğitim Almış Nüfus Yüzdesine Sahip Olan İl	İstanbul (24.1)	İstanbul (23.0)	Ankara (37.6)

14 yaşın üzerindeki nüfusunun içinde en fazla oranda ortaokul mezunu olan coğrafi bölge büyükten küçüğe sıralandığında, Marmara Bölgesindeki illerde yaşayan nüfus kitlesinin diğer coğrafi bölgelerde yaşayanlardan çok daha şanslı oldukları sonucuna ulaşılır. Marmara Bölgesindeki illeri Akdeniz, İç Anadolu, Ege, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan iller izlemektedir.

Türkiye'deki idari bölünüş açısından kentsel ve kırsal alanlardaki nüfusun ortaokul diplomasına sahip olma oranları gözden geçirildiğinde, her iki dönemde de kırsal alanlara nazaran kentsel alanlarda ortaokul diplomasına sahip kişi sayısının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. (Grafik :6-7).1950 yılında, kentsel alanlarda 14 yaşın üzerinde olup, ortaokul diplomasına sahip 100 kişiye, kırsal alanlarda 14 yaşın üzerinde olup, ortaokul diplomasına sahip 7 kişi düşerken, bu oran 40 yıllık bir süre içinde 6 kat artarak 100 kişiye 42 kişi düşer hale dönüşmüştür (Grafik: 8).

Cinsiyet ayrımı gözönüne alındığında, kentsel ve kırsal alandaki kadınların ortaokul mezunu olma sayılarını artırma hızlarının erkeklerin önünde yer aldığı sonucuna ulaşılır, fakat bu niteliği kazanması gereken kadın grubunun sayıca yüksek olması, kadınlar lehine varolan eşitsizliği kapatmak için , kadın grubunun süreye ihtiyacı olduğuna işaret etmektedir. Örneğin 1950 yılında 14 yaşın üzerinde olup, ortaokul ve daha üstü eğitim almış erkeklerin yaklaşık üçte biri kadar aynı niteliklere sahip kadın nüfusu mevcutken, 1990 yılında ise erkek nüfus grubunun sahip oldukları niteliklere sahip kadın nüfusu ancak erkek nüfus kitlesinin yarısı kadardır. 1990 sayımları verilerini kullanarak, cinsiyet oranı hesaplandığında Türkiye'de her 100 ortaokul mezun erkeğe 51 ortaokul mezunu kadın düştüğü sonucuna ulaşılır. Tahmin edileceği gibi bazı iller bu ortalamanın üzerinde , bazıları da bu ortalamanın altında bir değer tutturmaktadır. Cinsiyet oranında Türkiye ortalamasını aşan il sayısı 15'dir. (Harita:7:1) Şırnak ili ortalamayı aşamayan iller arasında yer almakta olup, 100 ortaokul mezunu erkeğe ancak 11 tane ortaokul mezunu kadın düşmektedir. Ortaokul mezunu erkeğe en fazla oranda ortaokul mezunu kadın düşen il İstan-

bul'dur. İstanbul'da 100 ortaokul mezunu erkeğe 76 tane bu niteliği kazanmış kadın düşmektedir. 1990 Yılında, 14 yaşın üzerindeki nüfusunun 1/5 'den daha fazlası ortaokul mezunu olan iller arasında yer alan Kırıkkale, Malatya, Trabzon, Elazığ ve Isparta illeri cinsiyet oranında Türkiye ortalamasının altında yer almışlardır. Başka bir deyimle sayılan bu 5 il, ortaokul eğitiminden yararlanmada cinsiyetler arasında eşit bir tutum sergilemeyip, önceliği erkek grubuna tanıyan iller arasında yer almaktadırlar. Ayrıca Harita 7 ve Harita 7:1'e birlikte bakıldığında Balıkesir, Aydın, Muğla ve Edirne illerindeki 14 yaşın üzerindeki nüfus 1990 yılı için hesaplanan 14 yaşın üzerindeki nüfusun ortaokul eğitiminden yararlanma yüzdesi olan 19.9'un altında bir değer tutturmalarına rağmen, cinsiyet oranlamasında Türkiye ortalaması olan 51.4'ün üzerinde bir değer tutturmuşlardır. Bu rakamlarda Balıkesir, Aydın, Muğla ve Edirne illerinde yaşayan nüfus kitlesinin ortaokul eğitimden faydalanmada kız ve erkek çocuklarına daha eşitlikçi davranmaya çaba harcadıklarına işaret etmektedir.

Her üç sayım döneminde (1950,1970,1990) 14 yaşın üzerindeki kadın ve erkek nüfusu Türkiye ortalamasının üzerinde yer alan iller İstanbul, İzmir, Eskişehir ve Ankara'dır. (Harita:B)

Lise:

Yüksek öğretime devam edeceklerin ve çalışma hayatı için 11 yıllık eğitim gücünün kaynağı olan lise mezunlarına 1970,1990 sayımı verilerinden yararlanarak bakılacaktır. Çünkü 1950 yılında mesleki ve teknik ortaokullar ve liseler ayırımına gidilmeden rakamlar yayınlandığı için 1950 yılında 17 yaşın üzerinde olup, lise diplomasına sahip olan nüfus hakkında bilgi verilmeyecektir.

1970 yılında 14 yaşın üzerindeki nüfusun %10'u ortaokul ve üstü okul mezunudur, aynı yıl bu oranın yarısı kadar lise diplomasına sahip olan birey vardır. Başka bir deyimle 1970 yılında 17 yaşın üzerindeki nüfusun %5'i lise ve üstü okul eğitimi almıştır. 20 yıllık süre içinde lise diplomasına sahip olanların

Tablo: 4- 17 Yaşın Üzerinde Lise Diplomasına Sahip Nüfusun, Yıllar İtibariyle Dağılımı Ve Her 100 Lise Mezunu Erkeğe Düşen Lise Mezunu Kadın Sayısı

Table: 4- Percentage distribution of the population over the age of 17 and having high school degrees through the years and the number of female having high school degrees for every 100 male having the degrees.

		Toplam	Erkek	Kadın	K/E*100
Genel Toplam	1970	5.4	7.3	3.54	7.9
	1990	12.8	17.0	8.7	51.2
Kent	1970	—	—	—	—
	1990	15.6	20.0	11.2	56.0
Kır	1970	—	—	—	—
	1990	5.8	9.1	2.8	30.8

Tablo: 4:1- 17 Yaşın Üzerinde Nüfusunun, Lise ve Üstü Eğitim Alma Oranında En Düşük ve En Yüksek Değere Sahip Olan iller

Table: 4:1- The cities having the highest and lowest rate of the high school degree and further education of the population over the age of 17

	1950	1970	1990
En Düşük Lise ve Üstü Eğitim Almış Nüfus Yüzdesine Sahip Olan İl	—	Adıyaman (1.5)	Şırnak (5.8)
En Yüksek Lise ve Üstü Eğitim Almış Nüfus Yüzdesine Sahip Olan İl	—	Ankara (14.7)	Ankara (27.3)

sayısı yaklaşık 2.5 kat artarak , 1990 yılında 17 yaşın üzerindeki nüfusun %13'ü lise mezun niteliğini kazanmıştır. (Grafik:9).

17 yaşın üzerindeki nüfusunu en yüksek en düşük oranda lise ve üstü okul mezunu yapan, uç değere sahip illere bakılırsa tablo 4:1'deki illere ve rakamlara ulaşılır.

1970 yılında Adıyaman, 1990 yılında da Şırnak ilinde yaşayan 17 yaşın üzerindeki nüfusun, Türkiye'nin diğer illerinde yaşayan aynı yaş gruplarındaki bireylerden daha az düzeyde lise ve üstü okul mezunu oldukları gerçeği ile karşılaştırılır. Her iki dönemde de 17 yaşın üzerindeki nüfusu içinde en fazla oranda lise ve üstü okul mezunu bulunduran il Ankara'dır. Fakat 1990 yıllarda Ankara ilinde yaşayan 17 yaşın üzerindeki nüfusun ancak % 27'sinin lise ve üstü okul mezunu olması, bu eğitim seviyesinde ulaşılan noktanın yeterli düzeyde olmadığını da ortaya koymaktadır. (Tablo: 4:1).Ayrıca 1970 yılında maksimum ve minimum değer arasındaki yayılım 13.2' ken , bu yayılım 1990 yılında 21.5'e yükselmiştir.

Şimdi de kentsel yerleşim üniteleriyle, kırsal yerleşim ünitelerinde yaşayan nüfusun lise ve yükseköğretimden yararlanmada eşit şanslara sahip olup olmadıklarına rakamlar eşliğinde bakalım.

1970 yılında idari bölünüş açısından lise eğitiminin gösterdiği özelliklere yer verilmediği için 1990 sayımlarından yararlanarak genel eğilimler aktarılacaktır. ilkokul ve ortaokulda olduğu gibi kentsel alanlarda yaşayan kadın ve erkekler lise mezunu olmak bakımından kırsal alanda yaşayan hem cinslerinin önünde yer almaktadırlar. Örneğin 1990 yılında kentsel yerleşim ünitesinde yaşayan 17 yaşın üzerindeki lise eğitilmiş 100 erkeğe, kırsal yerleşim ünitesinde yaşayan 17 yaşın üzerinde ve lise eğitimi almış 46 erkek düşmektedir. Aynı hesaplamalar kadın grubu içinde yapıldığında kentsel yerleşim ünitelerindeki her 100 lise mezunu kadına, 25 tane kırsal yerleşim ünitelerinde yaşayan lise mezunu kadın düştüğü sonucuna ulaşılır. Tablo 4'deki rakamlar toplumun tercihi de işaret etmektedir. Tercih önce erkek okumalı sonra kadın okumalı şeklindedir. Fakat aynı tablodaki oranlar şehirleşme artıkça,

cinsler arasındaki farklılıklarında kapanma eğiliminde olduğuna dair ip uçlarını da vermektedir.

Kadınların lise diplomasına sahip olma hızları hemen hemen erkekleri yakalamasına rağmen , bu niteliği kazanması gereken grubun sayıca büyük olması kısa bir sürede durumun, kadınlar lehine döndürülmesini pek olanaklı kılmamaktadır. Kadın nüfusunun erkeklerin 1990 yılında sahip oldukları lise mezunu olma oranı olan %17.0'ye ulaşmak için ihtiyaç duydukları süre aşağı-yukarı 30 yıldır. 1990 yılında her 100 lise diplomalı erkeğe 51 tane lise diplomalı kadın düşmektedir. Cinsiyet oranlamasında Türkiye ortalamasını aşan il sayısı 14'tür. 100 lise mezunu erkeğe düşen lise mezunu kadın sayısında en düşük oranı tutturun il ilkokul ve ortaokul seviyesindeki eğitimde olduğu gibi yine Şırnak'tır. Şırnak'ta Her 100 lise mezunu erkeğe düşen lise mezunu kadın sayısı 10'dur. Cinsler arasında dengenin en iyi kurulduğu il ise İstanbul'dur. İstanbul'da 100 lise mezunu erkeğe 75 lise mezunu kadın düşmektedir. Cinsiyet oranında Türkiye ortalamasının üzerinde bir oran tutturun Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Manisa, Muğla ve Aydın llerinde lise mezunu erkeklerin yarısı kadar lise mezunu kadın nüfusuna sahip olmalarına karşın, 17 yaşın üzerindeki nüfuslarının %13'den daha azının lise mezunu olması nedeniyle Türkiye ortalamasını yakalayamamışlardır. Fakat lise eğitimi almış grup içinde kadın erkek dengesizliği Kocaeli, Kırıkkale, Isparta, Trabzon ve Elazığ'a oranla yok denecek kadar azdır. Çünkü Kocaeli, Kırıkkale, Isparta, Trabzon ve Elazığ'da yaşayan 17 yaşın üzerindeki nüfusun erkek grubu lise mezunu olma açısından kadın grubundan çok daha şanslıdır ve ağırlıklı olarak erkek nüfus grubuna tanınan bu ayrıcalık sayesinde Türkiye ortalamasının üzerinde bir değer tutturmayı başarmışlardır. (Harita:10:1)

1970 yılında 17 yaşın üzerindeki nüfusunun %5'inden daha fazlasının lise mezunu olduğu il sayısı 6 iken, 1990 yılında Türkiye ortalaması %13'e (1990'da 17 yaşın üzerindeki nüfusun yaklaşık %13'ü lise mezunu) ulaşmasına karşın bu ortalamayı aşan il sayısı 13'e yükselmiştir. (Harita: 9-10)

1990 yılında coğrafi bölgeler 17 yaşın üzerindeki nüfusları içinde en yüksek oranda lise ve üstü okul mezunu birey bulundurma açısından büyükten küçüğe doğru sıraya dizilirse, Marmara, Akdeniz, İç Anadolu, Ege, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi olarak bir sıralanış sergilerler. Tabii bu sonuca paralel olarak, kalkınmada öncelikli iller arasında yer alan 16 ilin hiçbirinin Türkiye ortalamasının üzerinde bir değer tutturması beklenemez, gerçekten yapılan hesaplar sonucunda 1990 yılında Adıyaman, Gümüşhane, Bayburt, Tunceli, Bingöl, Diyarbakır, Muş, Batman, Siirt, Bitlis, Mardin, Şırnak, Hakkari, Van, Ağrı ve Kars illeri 17 yaşın üzerindeki nüfuslarının % 13'ünden daha fazlasını lise ve yüksekokul mezunu yapamadıkları için Türkiye ortalamasına ulaşamamıştır. Bazı illerde istikrarlı olarak her dönemde Türkiye ortalamasının üstünde bir değer tutturması başarmışlardır bu iller İstanbul, İzmir, Ankara, Eskişehir, Kocaeli ve Adana'dır. (Harita:C)

Yüksekokul:

Yükseköğretim ; eğitim-öğretim , araştırma geliştirme, kamu ve özel sektörün isteklerini cevaplama , problemlerini bilimsel yönden çözme vb. geniş bir sorumluluk yüklenen en üst düzey eğitim basamağıdır. (Akkayan: 1986a:192).

Tablo: 5- 21 Yaşın Üzerinde Yüksekokul Diplomasına Sahip Nüfusun, Yıllar İtibarıyla Binde Dağılımı Ve Her 100 Yüksekokul Mezunu Erkeğe Düşen Yüksekokul Mezunu Kadın Sayısı

Table: 5- Per 1000 distribution of the population over the of 21 and having higher education degrees through the years and the number of female graduates for every 100 male graduates.

		Toplam	Erkek	Kadın	K/E*100
Genel Toplam	1950	7.6	13.9	1.7	12.2
	1970	16.8	23.9	9.8	41.0
	1990	42.0	59.9	24.2	40.4
Kent	1950	26.4	44.6	6.9	15.5
	1970	—	—	—	—
	1990	51.4	71.7	30.9	43.1
Kır	1950	1.2	2.4	0.1	4.2
	1970	—	—	—	—
	1990	18.0	29.1	7.4	25.4

1950 yılında Türkiye'deki 21 yaşın üzerindeki nüfusun sadece %0 8'i üniversite mezunu iken, 40 yıllık süre içinde 5 kat artarak %0 42'si üniversite mezun hale gelmiştir.1970 yılı sayımlarındaki veriler baz alındığında 20 yıllık bir zaman dilimi içinde yüksekokul mezun sayısında 2.5 katlık bir artış olduğu tesbit edilir. (Grafik: 10)

1950 yılında 21 yaşın üzerindeki nüfusun %08' den daha fazlasının yüksekokul mezunu olduğu il sayısı 4 iken, (İstanbul, İzmir,Eskişehir, Ankara) 40 yılda Türkiye ortalamasının üzerinde bir oran tutturarak il sayısı giderek artmış ve 1990 yılında Türkiye ortalaması olarak tesbit edilen %042 'lik oranı 9 il aşmayı başarmıştır. (Harita: 12-13-14).

21 yaşın üzerindeki nüfusu içinde en düşük oranda yüksekokul mezunu bulunduran il, ilgilendiğimiz her üç sayım döneminde farklı iller olarak karşımıza çıkmakla beraber bu illerin ortak paydası coğrafi açıdan Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan illerimiz olmalarıdır. 1950 yılı 21 yaşın üzerindeki nüfusu içinde en fazla oranda yüksekokul mezunu bulunduran il İstanbul iken, 1970 ve 1990 yılında Ankara ili İstanbul'un elindeki liderliği ele geçirmiştir.

Tablo: 5:1- 21 Yaşın Üzerinde Nüfusunun Yükseköğretim Alma Oranında En Düşük ve En Yüksek Değere Sahip Olan iller

Table: 5:1- The cities having the highest and lowest rate of higher education of the population over the age of 21.

	1950	1970	1990
En Düşük Yükseköğretim Almış Nüfus Yüzdesine Sahip Olan İl	Bitlis %0 0.0	Adıyaman %0 2.7	Şırnak %0 15.3
En Yüksek Yükseköğretim Almış Nüfus Yüzdesine Sahip Olan İl	İstanbul %0 10.7	Ankara %0 56.6	Ankara %0 106.2

1990 yılı verileri itibarıyla Ankara ilinde yaşayan 100 yükseköğretim mezunu kişiye, Şırnak ilinde yaşayan ve yükseköğretim mezunu olan 14 kişi düşmektedir. İller coğrafi bölgeler başlığı altında toplanarak, en yüksek oranda yükseköğretim mezunu nüfusa sahip olma açısından büyükten küçüğe doğru sıraya dizilecek olursa, bu sıralamanın 1990 verileri itibarıyla Akdeniz, Marmara, İç Anadolu, Ege, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi şeklinde sıralandığı sonucuna ulaşılır. Akdeniz Bölgesindeki illerin hiçbirisi, hiçbir dönemde 21 yaşın üzerindeki nüfusunu maksimum oranda yükseköğretim mezunu yapamamıştır, fakat bu bölge içine giren illerin pek çoğunun yükseköğretim mezunu nüfusa sahip olma bakımından Türkiye ortalamasının üstünde ya da yakınında bir değer yakalamaları, Akdeniz Bölgesinin 1990 yılında yükseköğretim mezunu nüfusa sahip olmada, coğrafi bölgeler bazında birinci sırada yer almasını sağlamıştır.

Yukarıdaki analizler iller ve coğrafi bölgeler açısından yükseköğretimden yararlanmada fırsat eşitliğinin henüz eşitlenmediğini ortaya koymaktadır. Rakamlar kullanılarak, kurumsal eğitimin son basamağı olan, yükseköğretim mezunu olma açısından kentsel ve kırsal yerleşim birimlerinin gösterdiği özelliklere bakılacak olunursa; kentsel yerleşim ünitelerinde yaşayanların, kırsal alanlarda yaşayanlara oranla çok şanslı oldukları sonucuna ulaşılır. 1950 Yılında, kentsel yerleşim ünitelerinde 21 yaşın üzerinde olup yükseköğretim diplomasına sahip 100 kişiye, kırsal yerleşim ünitelerinde 21 yaşın üzerinde ve yükseköğretim diplomasına sahip 5 kişi düşerken, 40 yıllık bir zaman diliminde 7 kat artarak, kentsel alanlardaki 100 üniversite mezununa, kırsal alanda üniversite mezunu olan 35 kişi düşer hale gelmiştir.

Ayrıca ilköğretim, ortaokul ve liseye oranla, kentsel alanlarda yaşayan kadın ve erkeklerin yükseköğretim mezunu olma açısından kırsal yerleşim alanlarında yaşayan hem cinslerine oranla çok çok şanslı oldukları rakamlar eşliğinde rahatlıkla görülür. (Grafik: 11-12-13).

Cinsiyet grupları açısından yüksekokul mezunu olma durumu incelenecek olursa, 1990 daki 21 yaşın üzerindeki kadınların, 1950'deki 21 yaşın üzerindeki hem cinslerinden çok daha şanslı oldukları rahatlıkla söylenebilir. Çünkü 1950 yılında yüksekokul mezun olan 100 erkeğe 12 üniversite mezunu kadın düşerken, bu sayı 1990 yılında 100 üniversite mezun erkeğe 40 üniversite diplomalı kadın düşer hale gelmiştir.

Tablo 5'deki rakamlar öğrenim düzeyi yükseldikçe öğrenim dışında kalan kadın sayısı ve oranın arttığını ortaya koymaktadır. 1990 yılında cinsiyet oranında Türkiye ortalamasını aşan il sayısı 14 'tür.(Harita:14:1). İlkokul, ortaokul ve lise aşamalarında olduğu gibi, yüksekokul aşamasında da 21 yaşın üzerindeki yüksekokul mezunu erkeğe en az oranda yüksekokul mezunu kadın düşen il Şırnak'tır ve 100 yüksekokul mezunu erkeğe, 8 yüksekokul mezunu kadın düşmektedir. 21 yaşın üzerindeki kadın ve erkek nüfusuna diğer illere oranla daha fazla eşitlikçi bir oranla yüksekokul mezunu olma şansını tanıyan il ise İzmir'dir. İzmir'de 100 yüksekokul erkeğe 56 tane yüksekokul mezunu kadın düşmektedir.

Cinsiyet oranlamasında Türkiye ortalamasının üzerinde bir değer tutturana Bursa, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Aydın ve Adana illeri, 1990 yılında 21 yaşın üstündeki nüfuslarının %0 42sinden daha fazlasını yüksekokul mezunu yapamadıkları için, yüksekokul mezununa sahip olmada Türkiye ortalamasının altında bir değerde kalmışlardır. Bu durum sayılan altı ilin ellerindeki imkanları kadın ve erkek grubuna eşitlikçi bir şekilde kullandırma çabası içinde olduklarına işaret etmektedir. Buna karşın Isparta ili nüfusu içinde yüksekokul mezunu bulundurma açısından Türkiye ortalamasının üzerinde bir değere sahipken, cinsiyet oranlamasında Türkiye ortalamasının altında bir değer yakalamıştır. Başka bir deyimle Isparta ilinde yüksekokul mezunu olmakta, erkekler imtiyazlı grup olarak karşımıza çıkmaktadır. İlgilendiğimiz her üç sayım döneminde de (1950,1970,1990) 21 yaşın üzerindeki yüksekokul mezunu kadın ve erkek ortalamasının üzerine çıkan iller İstanbul, İzmir ve Ankara'dır. Bu iller her dönemde ve eğitim basamağında kadın ve erkek nüfusuna daha iyi imkanlar sağlayarak, Türkiye ortalamalarının üzerinde bir yer tutturmuşlardır.(Harita:D).

Nüfus Sayımlarının bize sağladığı rakamlara dayanarak yaptığımız analiz yöneticilere ve plancılara öneri götürmek amacıyla planlanmamıştır. Sadece 1950,1970 ve 1990 yıllarında Türkiye'deki eğitim çağındaki nüfusun, eğitim olanaklarından yararlanmada nasıl bir kompozisyona sahip olduğunu göstermeye yöneliktir. Fakat bu kısa rapor ve bu tarzda yapılmış ve de yapılacak çalışmaların yöneticilerin daha akılcı kararlar almalarında önemli ölçüde rol oynayacağını vurgulayarak, ulaştığımız sonuçlara genel hatlarıyla yer vermeye çalışalım.

Sonuç:

– 1990 yılında Türkiye’de 6+ yaşın üzerindeki nüfusun hala %19.5’i Okur-yazar değildir.

– Erkek ve kadının eğitim olanaklarından yararlanmalarında eşitlik sağlanamamıştır. 1990 yılında okur-yazar olmayan nüfusun %71’ini kadınlar, %29’unu erkekler oluşturmaktadır.

1989-1990 Ders Yılında 7 yaşındaki erkek çocukların % 96’sı ilkokula kayıt olurken , aynı yaş grubundaki kız çocukların ancak %90’ı ilkokula kayıt olmuştur.

Aynı dönemde 13 yaşındaki erkek çocukların %52.3 ‘ü , 13 yaşındaki kız çocukların %32.8’i ortaokula kayıt olmuştur.

1989-1990 Ders Yılında 16 yaşındaki erkeklerin %39.9’u , kızlarında %25.4’ü liseye kayıt yaptırmıştır.

– Kadınların erkeklerden daima daha az oranda okur-yazar olmaları ve diğer eğitim basamaklarında da erkeklerin kadınların önünde yer almasının nedeni biyolojik olmayıp, cinsiyetler arası kapasite eksikliğinden doğmamaktadır. ... Sosyo-kültürel bazı engeller bu farkı yaratmaktadır. Kadın ve erkek arasında bu niteliği kazanmada farkların olması, toplumun genel çıkarlarına son derece ters düşmektedir. Üstelik genç nesillerin yetiştirilmesinde kadının, annenin rolünü herkes kabul etmektedir.(Akkayan 1986b:204). Ayrıca cinsiyetler arasındaki eğitim seviyesindeki farklılıkların hem erkek hem de kadın nüfusunu mutsuzluğa sürükleyebileceği unutulmamalıdır. Çünkü bir aileyi oluşturan eşlerin (karı-kocanın) aynı sosyal geçmişe, deneyime sahip olması, ailenin sağlam temeller üzerine oturmasının öncelikli unsurları arasında yer almaktadır.

– Rakamlar öğrenim düzeyi yükseldikçe öğrenim dışında kalan kadın sayısı ve oranın arttığını ortaya koymaktadır.

– Kentleşme cinsler arasında eğitim açısından varolan eşitsizliği kapatmaya yardımcı olan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

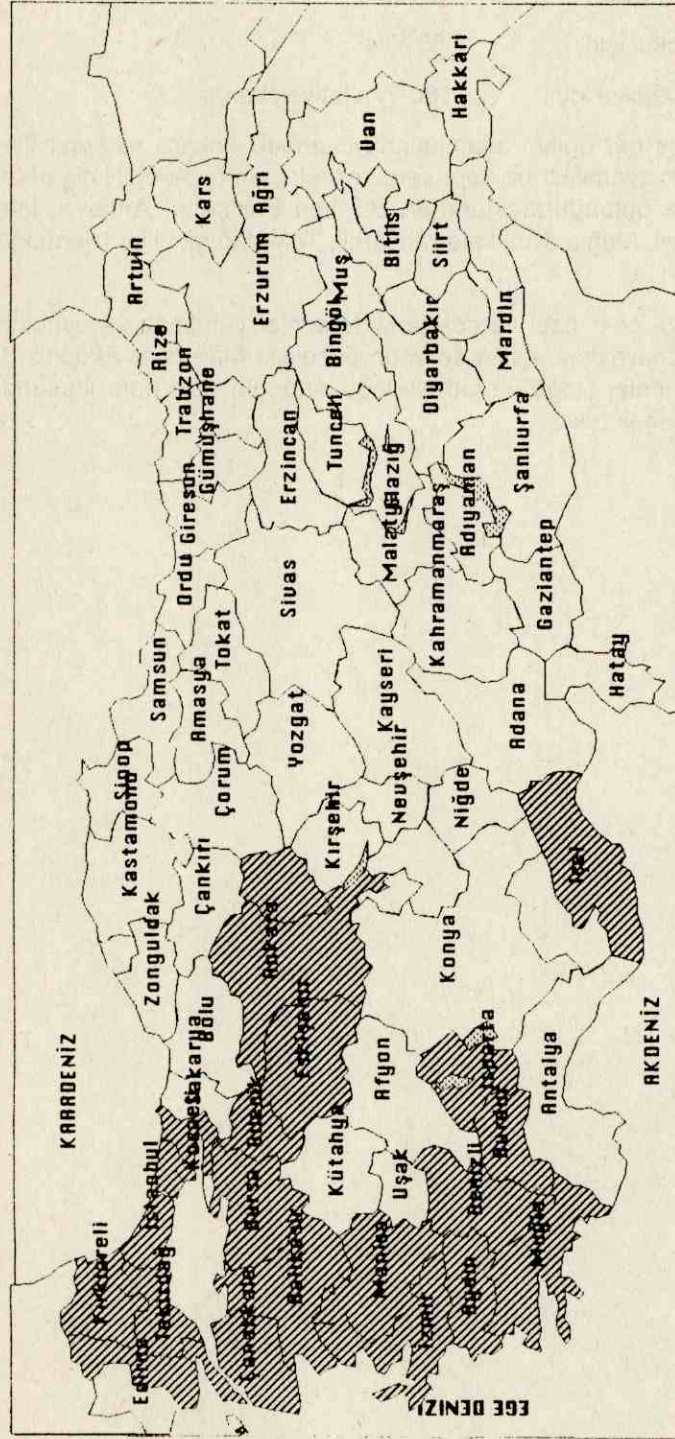
– İdari ayırım açısından eğitimle ilgili veriler analiz edildiğinde kentsel alanda yaşayan nüfusun, kırsal alanda yaşayan nüfusa oranla eğitim olanaklarından yararlanmada daha avantajlı oldukları sonucuna ulaşılır.

– Kırsal alanlardaki nüfusun eğitim oranlarının , 1990 yılındaki kent nüfusunun eğitim oranlarına yetişebilmek için ihtiyaç duydukları süre , eğitim basamaklarına göre şöyledir.

İlkokul için	8 Yıla
Ortaokul için	63 Yıla
Yüksekokul için	80 Yıla ihtiyaç vardır.

– Her dönemde ve her eğitim aşamasında İstanbul, Ankara ve İzmir illeri diğer illere oranla çok ayrıcalıklı bir yapı sergileyerek , en fazla eğitilmiş nüfus kitlesini bünyelerinde bulundurmaktadırlar. Bu illeri Eskişehir, Antalya, İçel, Isparta, Bursa, Kocaeli, Muğla, Kırıkkale Kırklareli, Tekirdağ gibi iller izlemektedir.

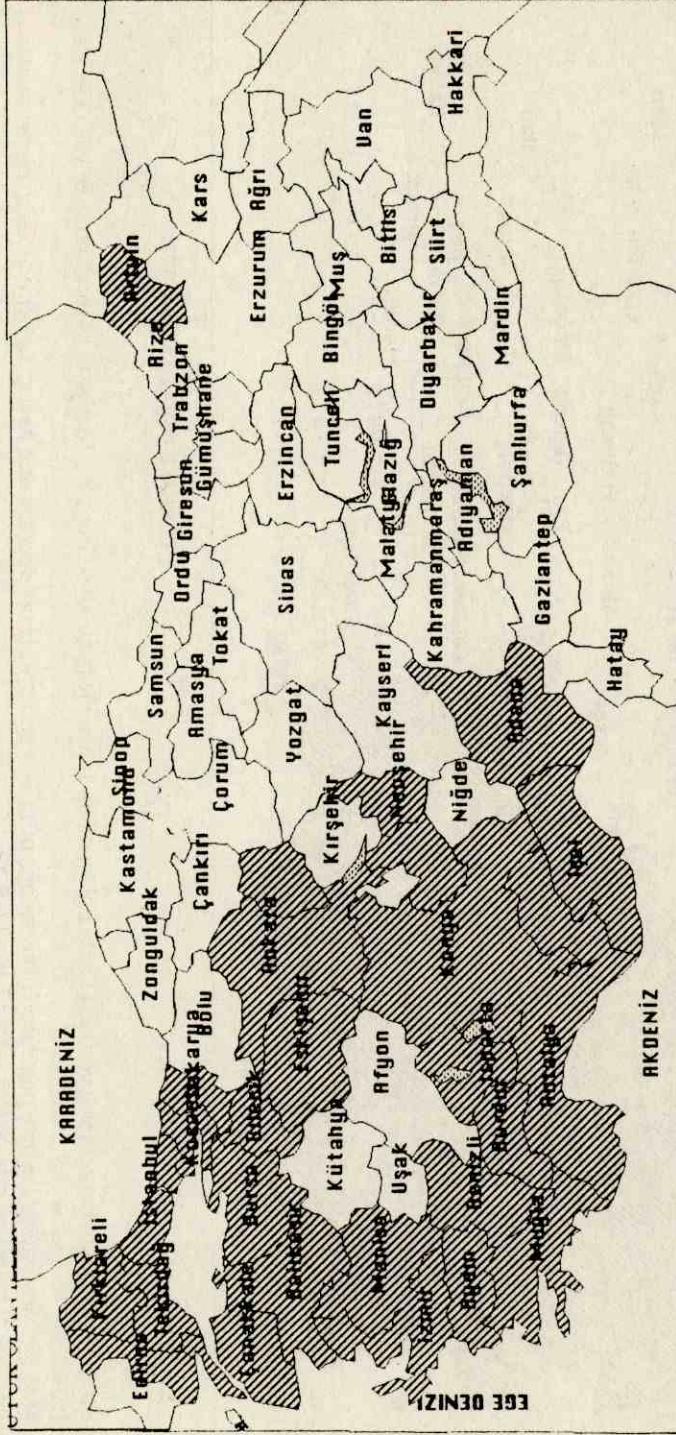
– 73 yıllık geçmiş, çok özel ve çok farklı atımlar yapılmaz ve uygulanmaya konmazsa , Türkiye'deki eğitim sorunun öncelikle Marmara, Akdeniz, İç Anadolu, Ege, Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri doğrultusunda çözüleceğine işaret etmektedir.

TÜRKİYE ORTALAMASI: %20.6

Harita:1- 11 Yaşın Üzeri İlkokul ve Daha Fazla Eğitim Almış Toplam Nüfusu Aynı Gruba Ait Türkiye Ortalamasından Büyük Olan İller (1950)

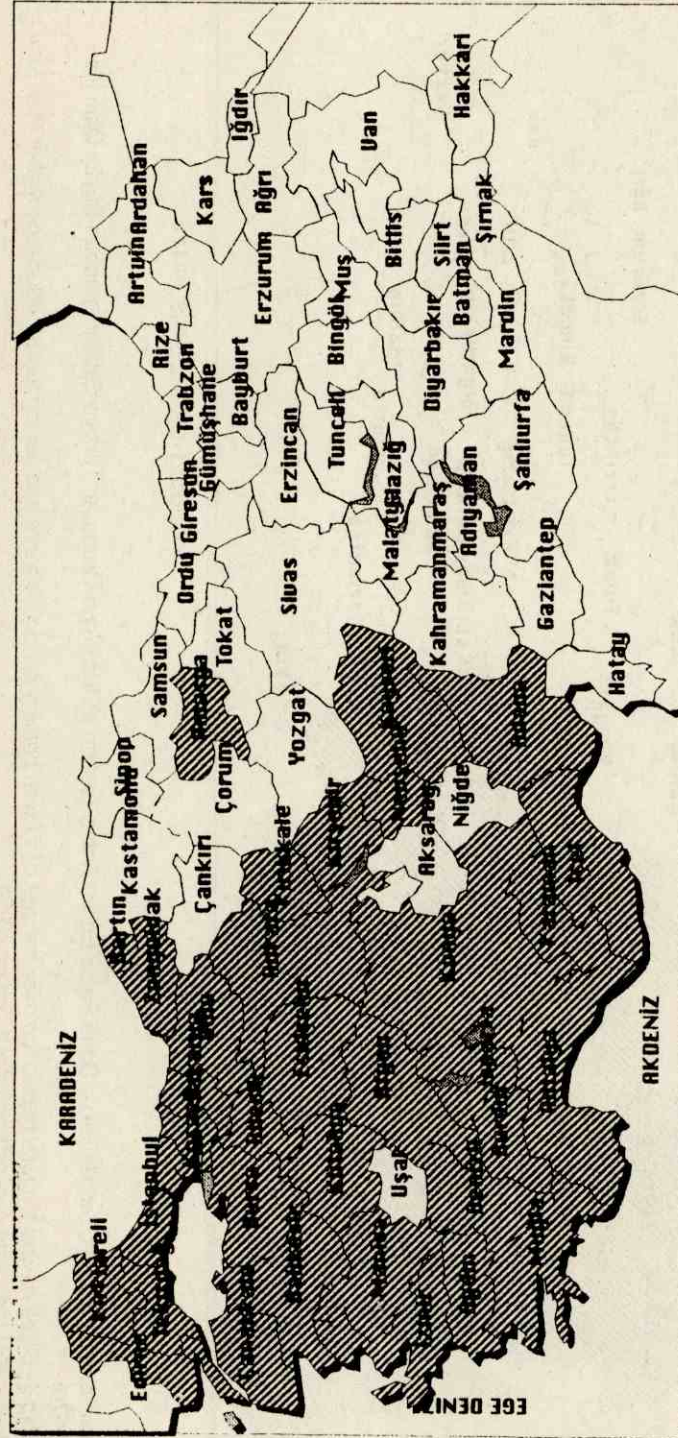
Map 1- Cities having the total population over the age of 11 with primary school degrees and having further education higher than total average of the same groups throughout Turkey (1950)

TÜRKİYE ORTALAMASI: %44.0

Harita:2- 11 Yaşın Üzeri İlkokul ve Daha Fazla Eğitim Almış Toplam Nüfusu Aynı Gruba Ait Türkiye Ortalamasından Büyük Olan İller (1970)

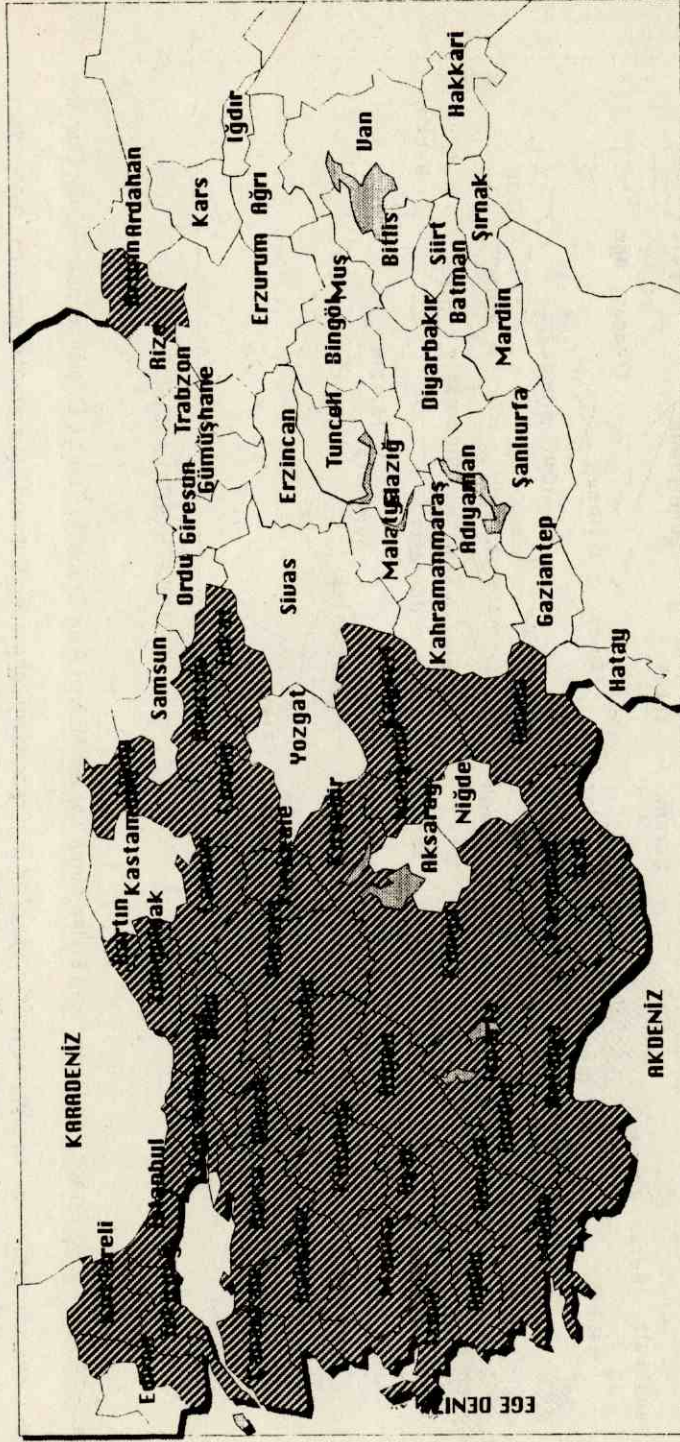
Map 2- Cities having the total population over the age of 11 with primary school degrees and having further education higher than total average of the same groups throughout Turkey (1970)

TÜRKİYE ORTALAMASI: %72.7

Harita:3- 11 Yaşın Üzeri İlkokul ve Daha Fazla Eğitim Almış Toplam Nüfusu Aynı Gruba Ait Türkiye Ortalamasından Büyük Olan İller (1990)

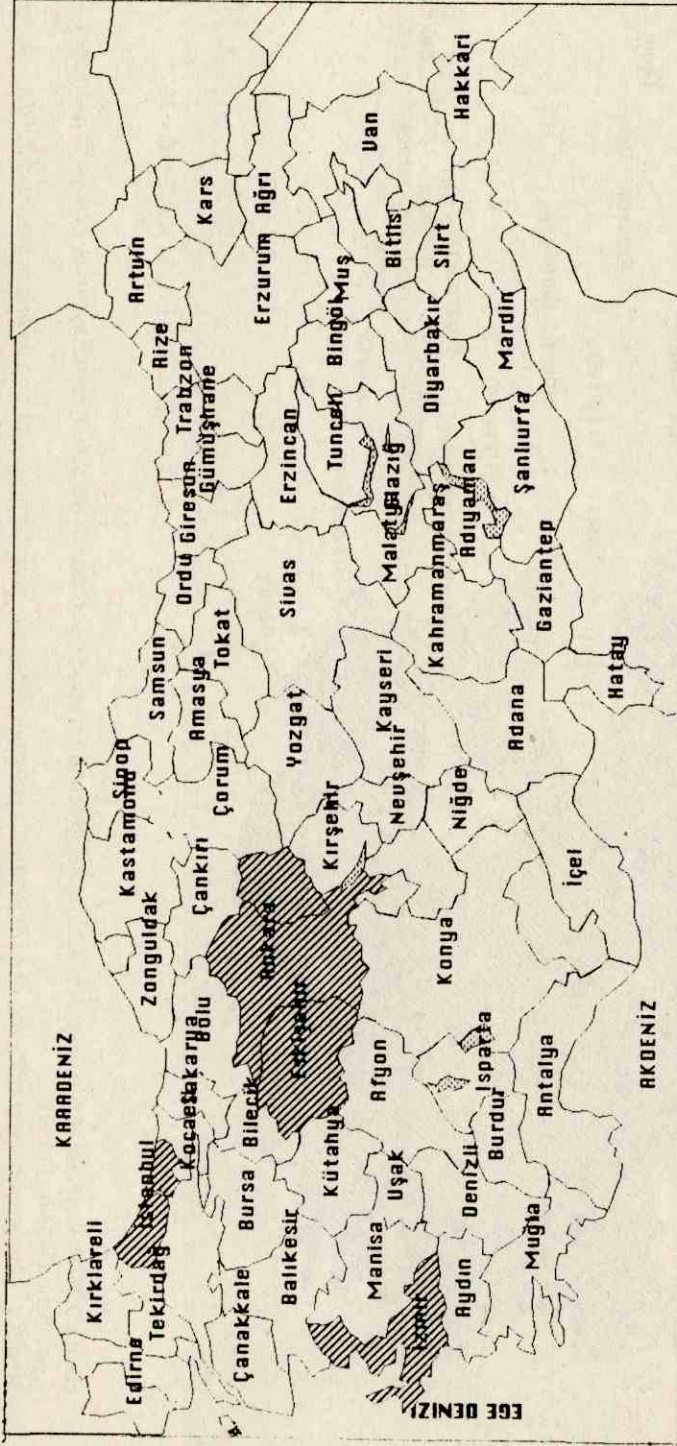
Map 3- Cities having the total population over the age of 11 with primary school degrees and having further education higher than total average of the same groups throughout Turkey (1990)

TÜRKİYE ORTALAMASI K/E*100=76

Harita:3:1- 11 Yaşın Üzerinde Olup, Her 100 İlkokul Mezunu Erkeğe Düşen İlkokul Mezunu Kadın Sayısında Türkiye Ortalamasını Aşan İllerin Dağılımı (1990)

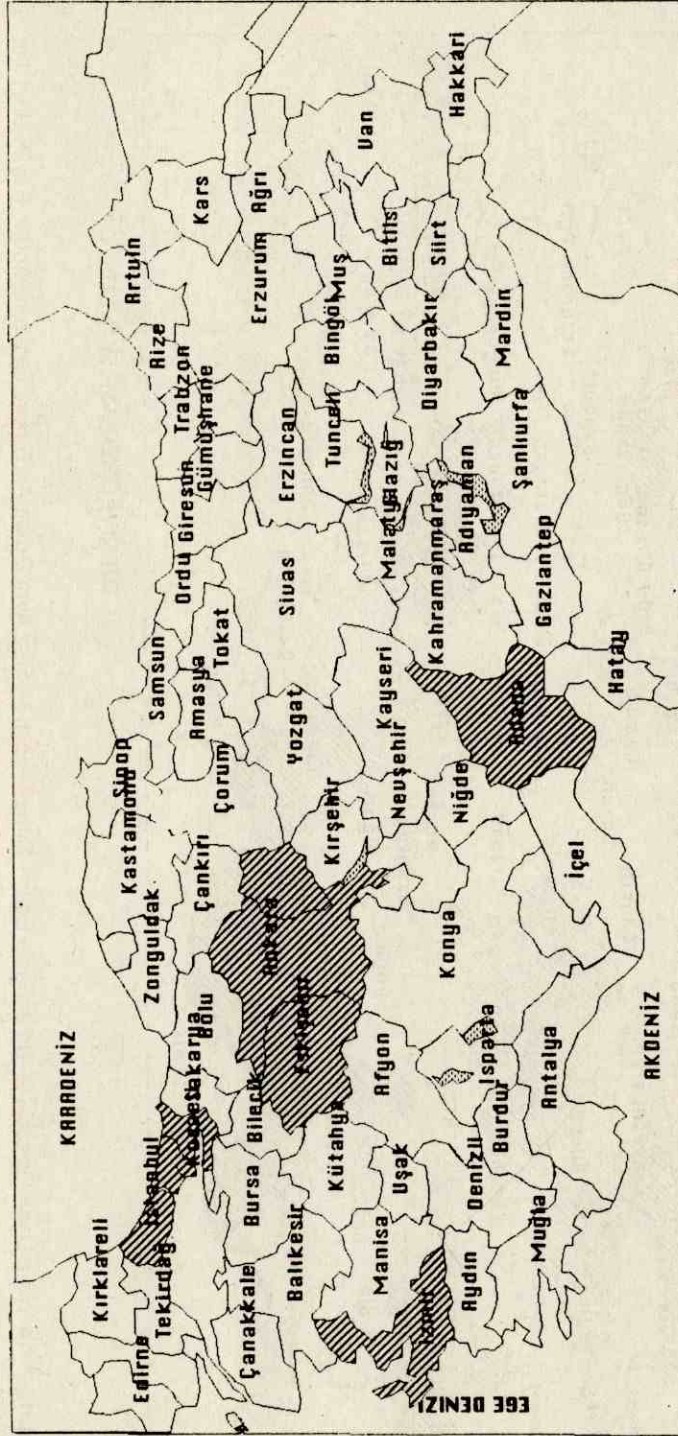
Map 3:1- The percentage distribution of cities where the number of female over the age of 11 and having primary school degrees for every 100 male having the same degrees exceeds the average of the same groups throughout Turkey (1990)

TÜRKİYE ORTALAMASI: % 4.7

Harita:5- 14 Yaşın Üzeri Ortaokul ve Daha Fazla Eğitim Almış Toplam Nüfusu Aynı Gruba Ait Türkiye Ortalamasından Büyük Olan İller (1950)

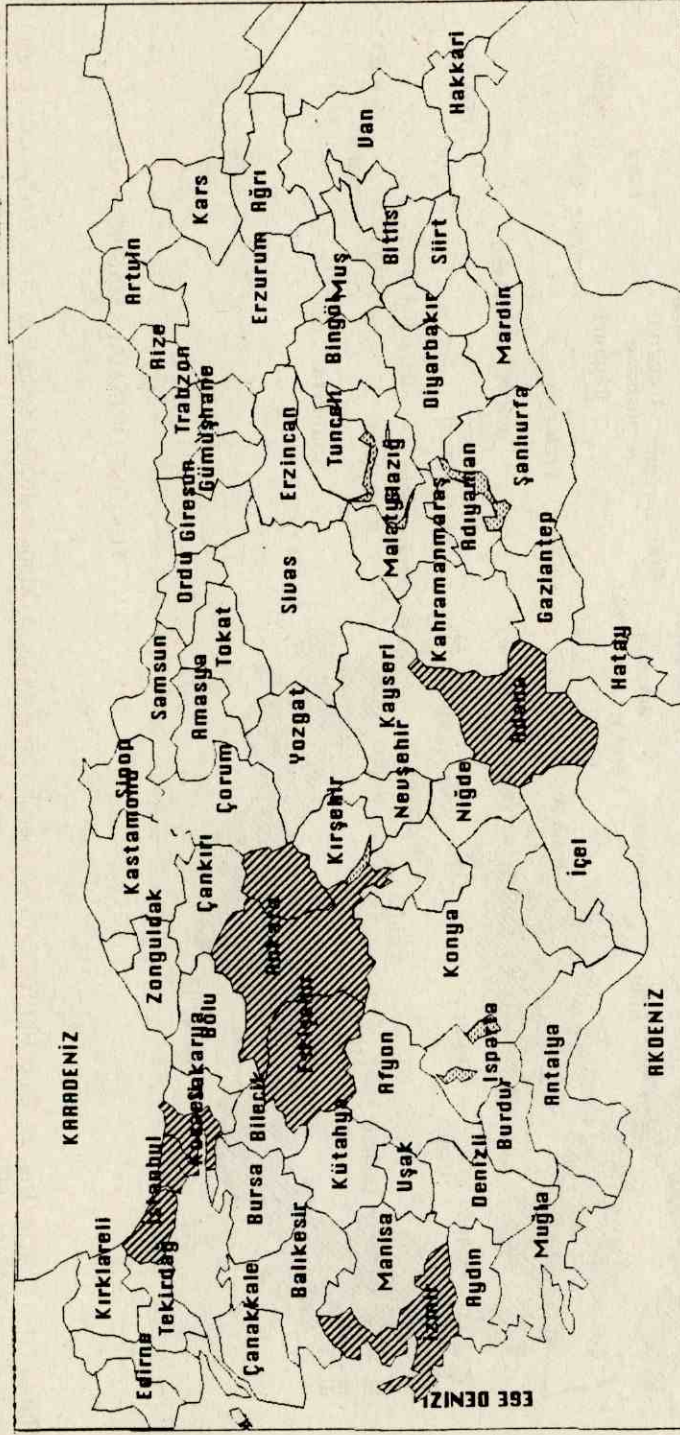
Map 5- Cities having the total population over the age of 14 with secondary school degrees and having further education higher than total average of the same groups throughout Turkey (1950)

TÜRKİYE ORTALAMASI: % 9.7

Harita:6- 14 Yaşın Üzeri Ortaokul ve Daha Fazla Eğitim Almış Toplam Nüfusu Aynı Gruba Ait Türkiye Ortalamasından Büyük Olan İller (1970)

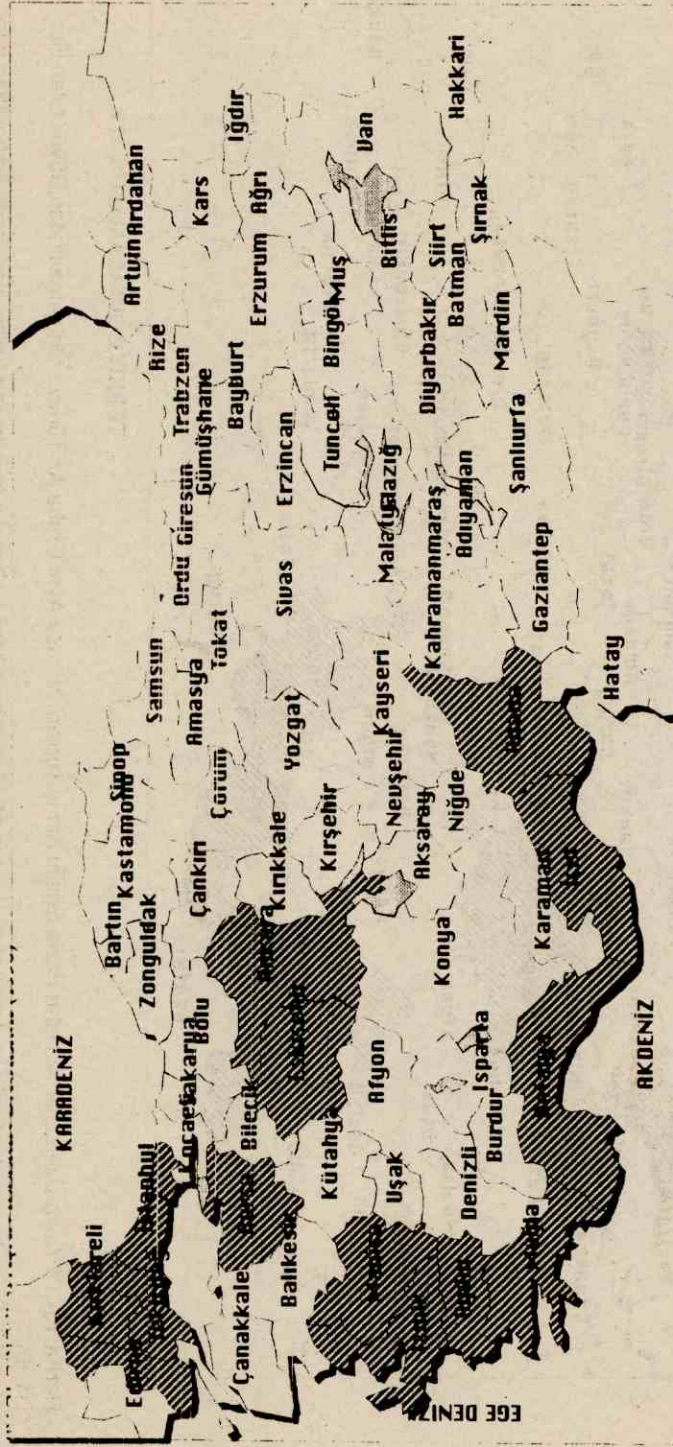
Map 6- Cities having the total population over the age of 14 with secondary school degrees and having further education higher than total average of the same groups throughout Turkey (1970)

TÜRKİYE ORTALAMASI: %5.4

Harita-9- 17 Yaşın Üzeri Lise ve Daha Fazla Eğitim Almış Toplam Nüfusu, Aynı Gruba Ait Türkiye Ortalamasından Büyük Olan İller (1970)

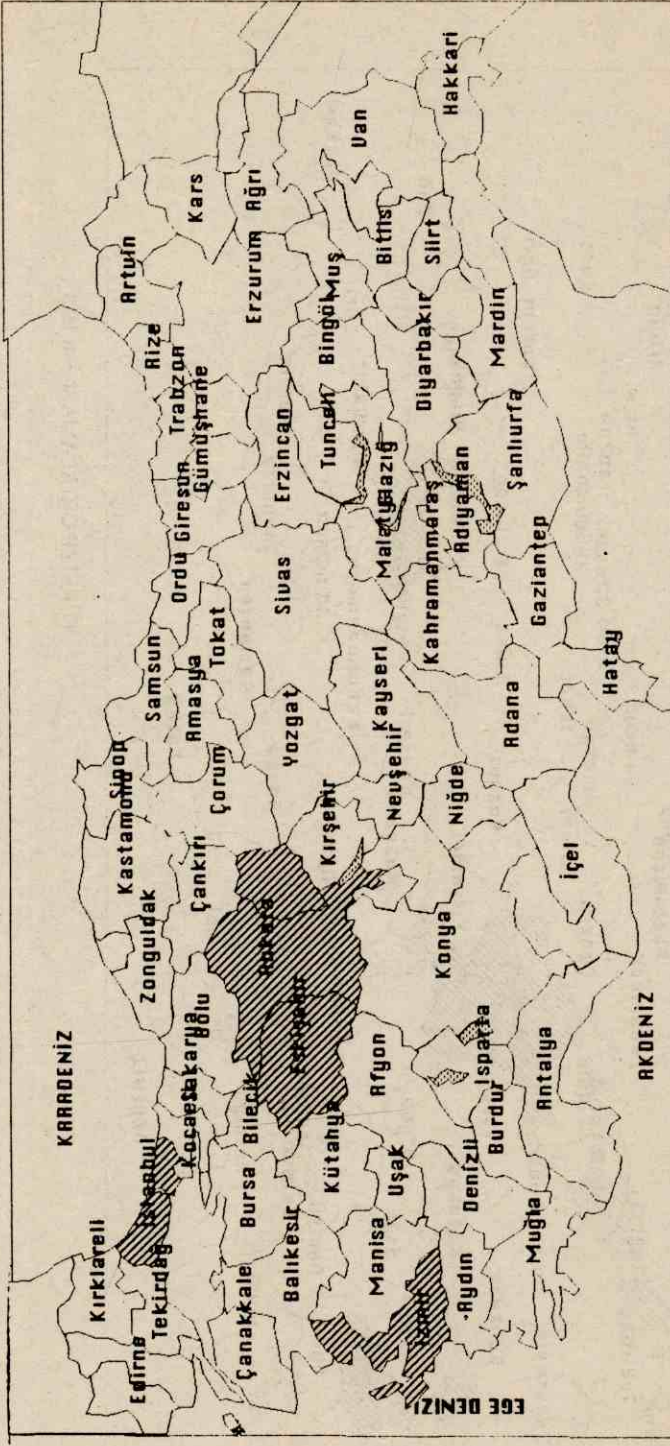
Map 9- Cities having the total population over the age of 17 with high school degrees and having further education higher than total average of the same groups throughout Turkey (1970)

TÜRKİYE ORTALAMASI K/E*100=51

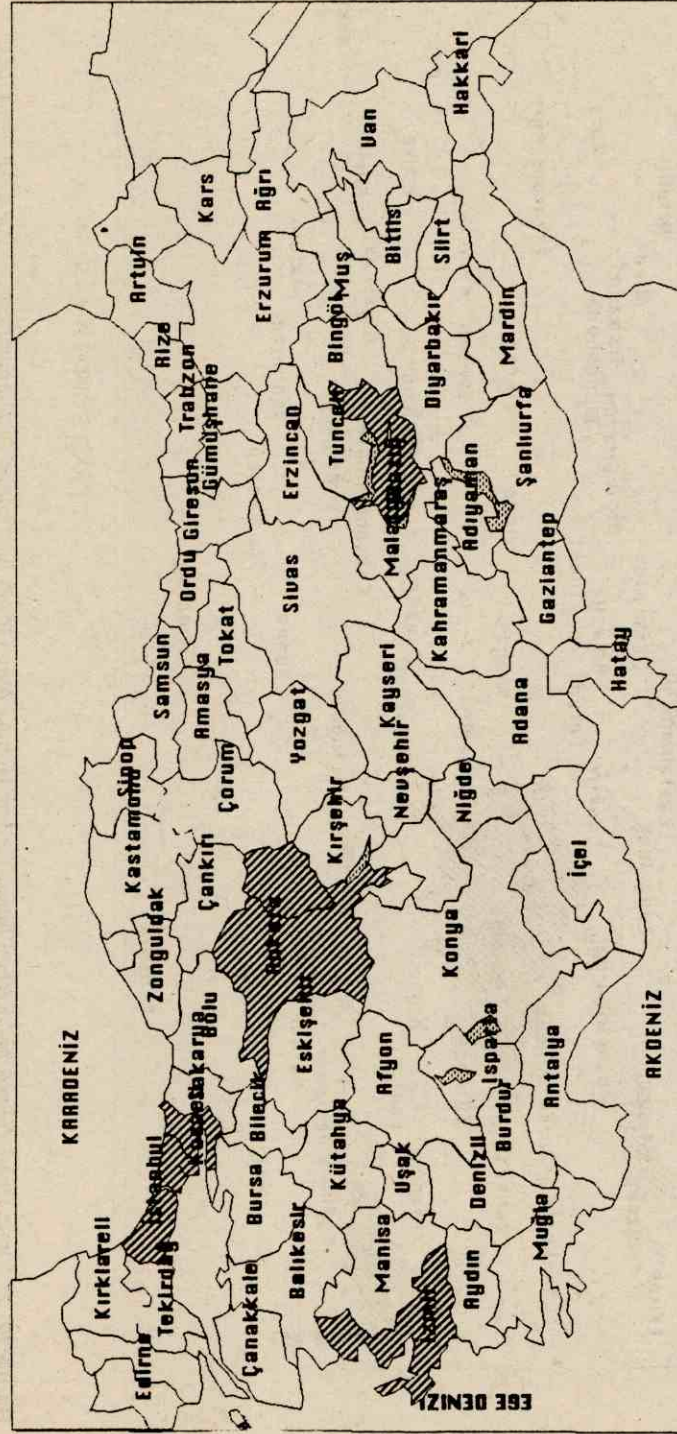
Harita:10:1-17 Yaşın Üzerinde Olup, Her 100 Lise Mezunu Erkeğe Düşen Lise Mezunu Kadın Sayısında Türkiye Ortalamasını Aşan İllerin Dağılımı (1990)

Map 10:1- The percentage distribution of cities where the number of female over the age of 17 and having high school degrees for every 100 male having the same degrees exceeds the average of the same groups throughout Turkey (1990)

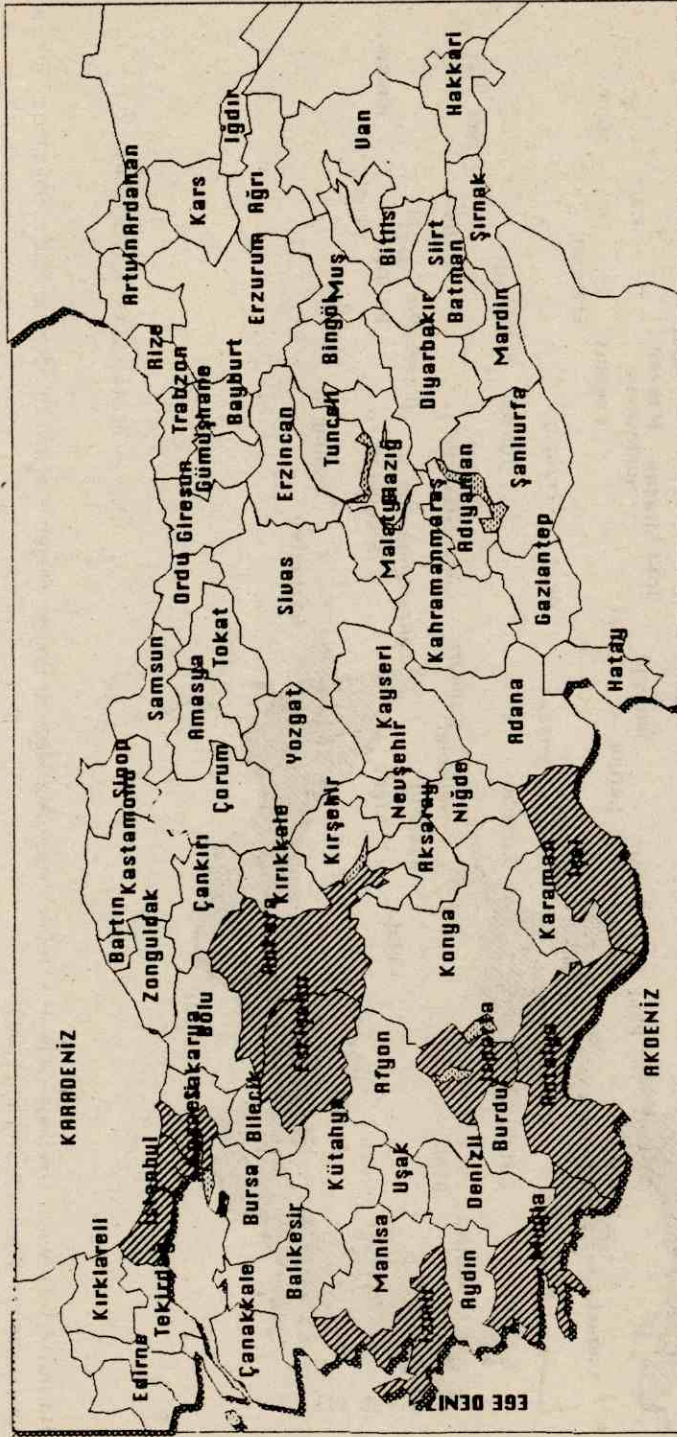
TÜRKİYE ORTALAMASI: %07.6

Harita:12-21 Yaşın Üzeri Yüksekokul Eğitimi Almış Toplam Nüfusu Aynı Gruba Ait Türkiye Ortalamasından Büyük Olan İller (1950)
Map 12-*Cities having the total population over the age of 21 with higher education degrees higher than total average of the same groups throughout Turkey (1950)*

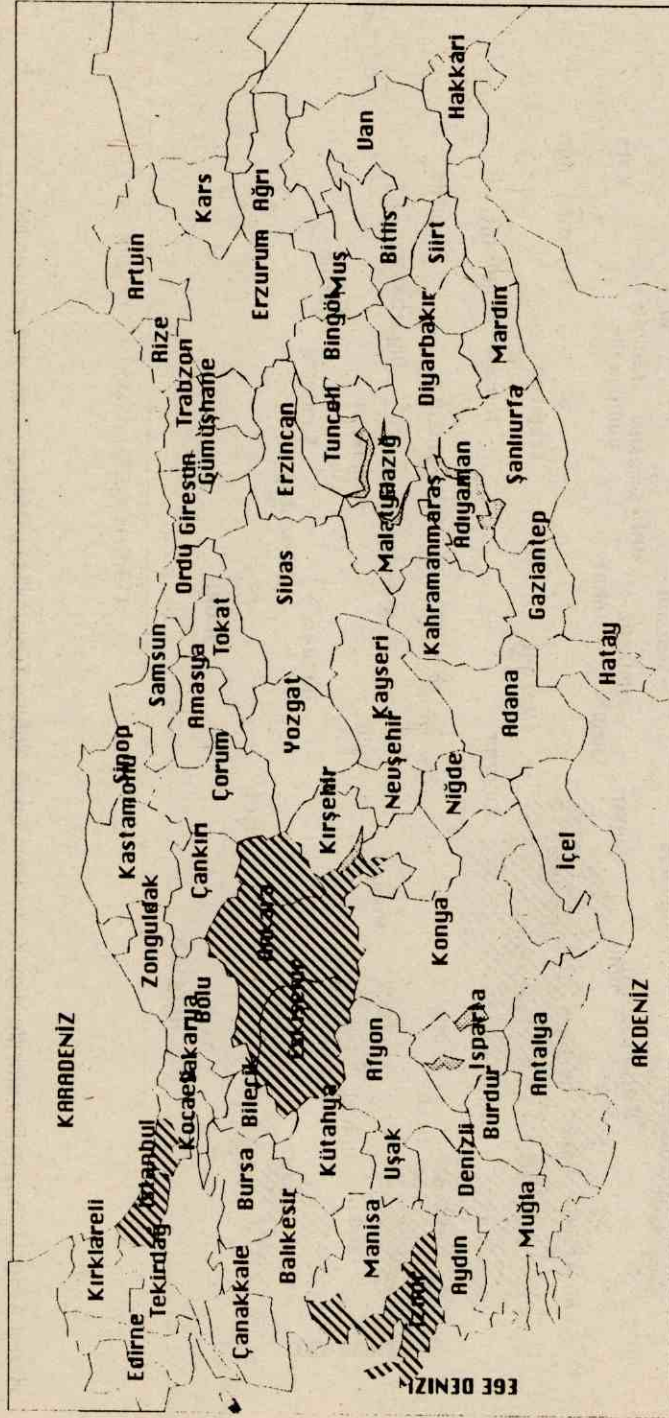
TÜRKİYE ORTALAMASI: %0 16.8

Harita:13- 21 Yaşın Üzeri Yükseköğül Eğitimi Almış Toplam Nüfusu Aynı Gruba Ait Türkiye Ortalamasından büyük Olan İller (1970)
Map 13- Cities having the total population over the age of 21 with higher education degrees higher than total average of the same groups throughout Turkey (1970)

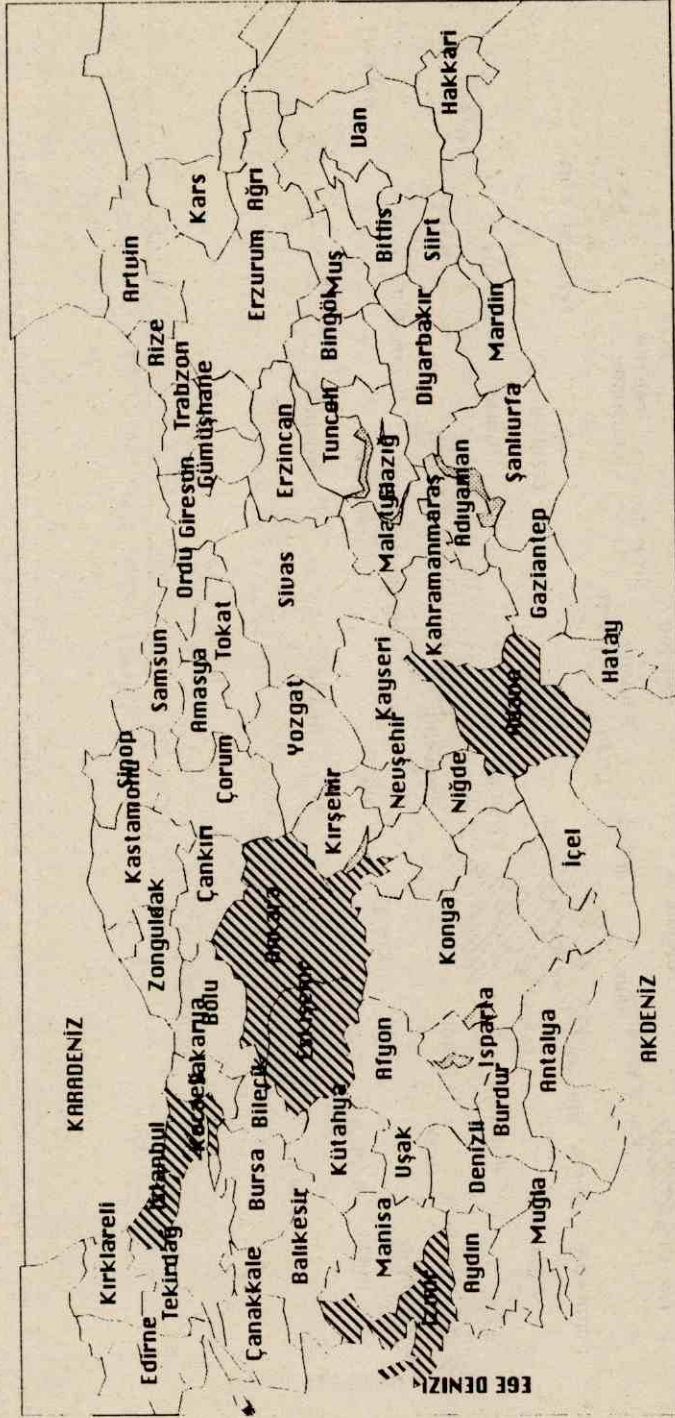
TÜRKİYE ORTALAMASI: %0.42.0

Harita:14-21 Yaşın Üzeri Yükseköğül Eğitimi Almış Toplam Nüfusu Aynı Gruba Ait Türkiye Ortalamasından Büyük Olan İller (1990)
Map 14- Cities having the total population over the age of 21 with higher education degrees higher than total average of the same groups throughout Turkey (1990)

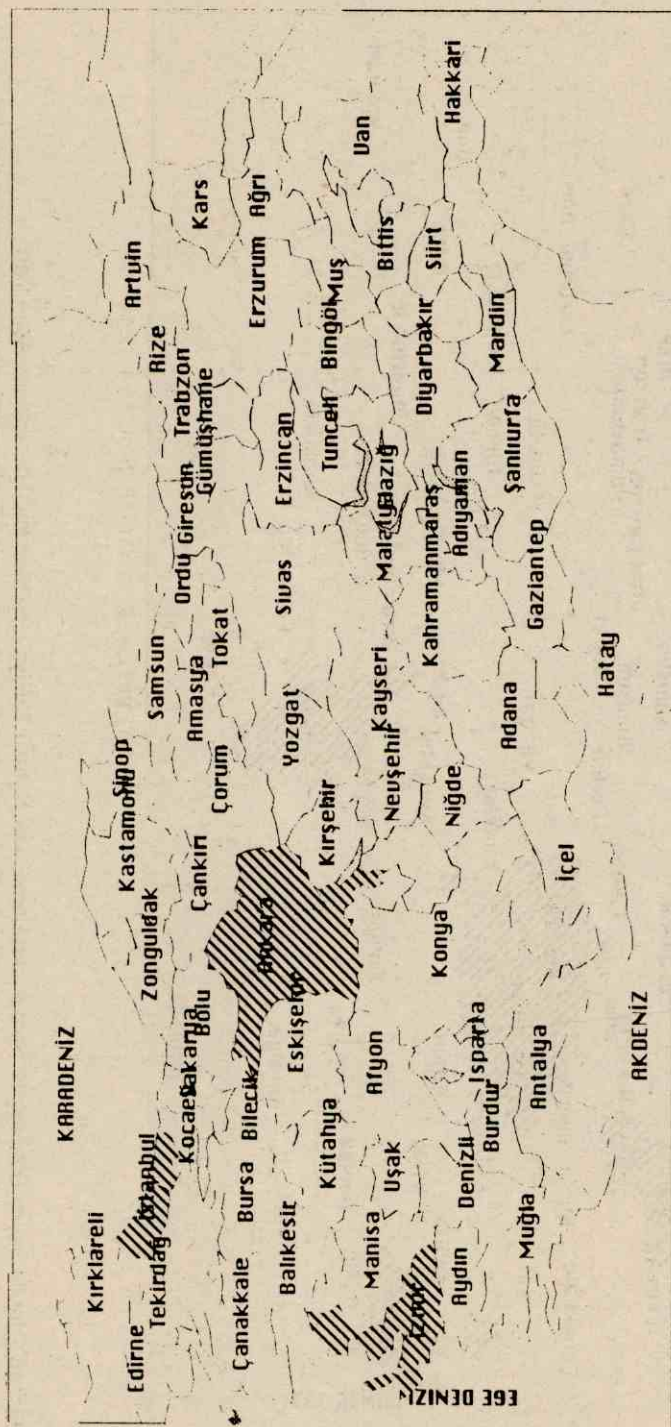
TÜRKİYE ORTALAMASI: 1950 : %4.7, 1970: %9.7, 1990 %19.9

Harita:B- Her Üç Sayım Döneminde Hem Kadın Hem Erkek Nüfusu Türkiye Ortaokul Mezunu Ortalamasını Aşan İller
Map B- For each period of censuses cities which have the population -both male and female- with secondary school degrees and further education higher than the total average of the same groups of throughout Turkey.

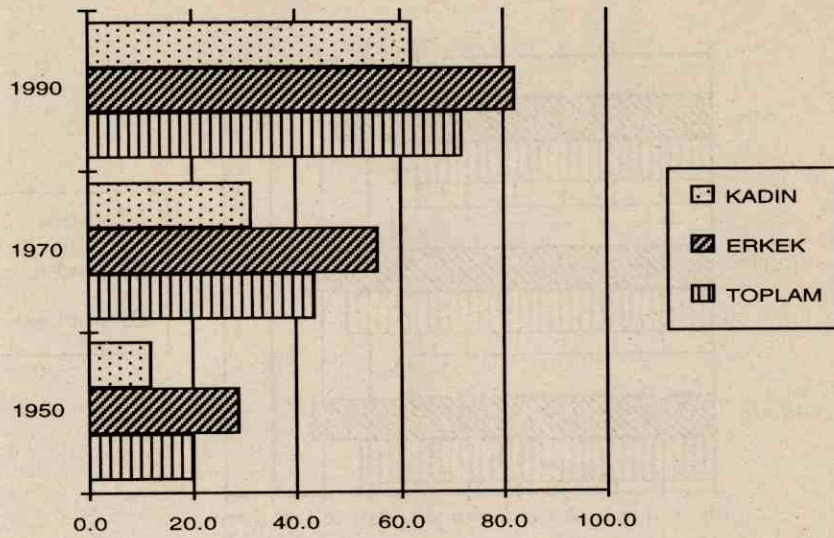
TÜRKİYE ORTALAMASI: 1970: %5.4; 1990: %12.8

Harita:C- Her İki Sayım Döneminde Hem Kadın Hem Erkek Nüfusu Türkiye Lise Mezunu Ortalamasını Aşan İller
Map C- For each period of censuses cities which have the population -both male and female- with high school degrees and further education higher than the total average of the same groups of throughout Turkey.

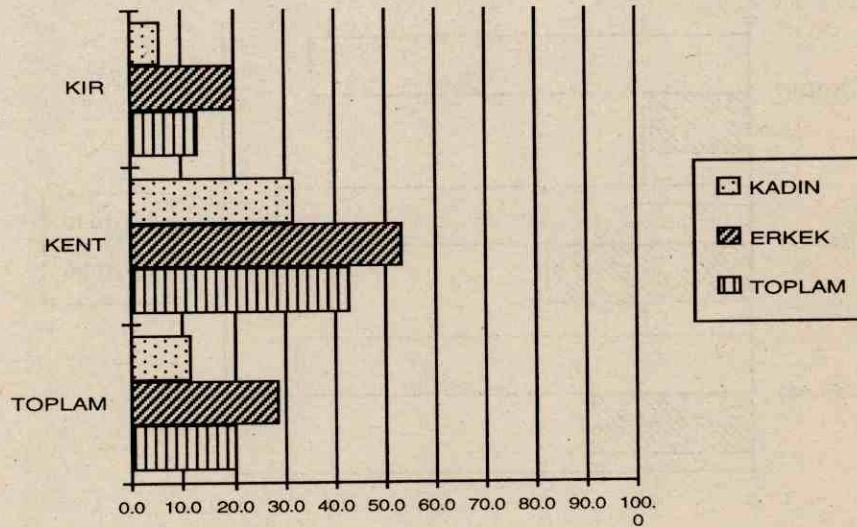
TÜRKİYE ORTALAMASI: 1950 : %0 7.6. 1970: %0 16.8 : 1990 %0 42.0

Harita:D- Her Üç Sayım Döneminde Hem Kadın Hem Erkek Nüfusu Türkiye Yükseköğül Mezunlu Ortalamasını Aşan İller
Map D- For each period of censuses cities which have the population -both male and female- with higher education than the total average of the same groups of throughout Turkey.

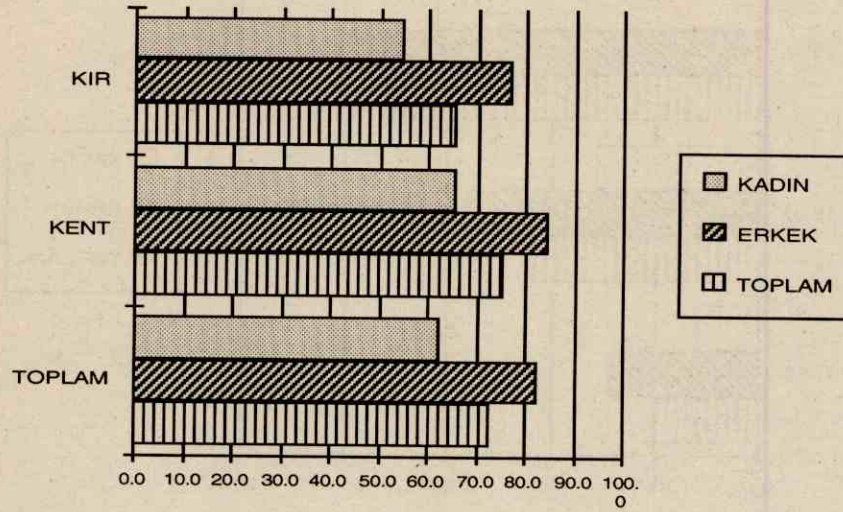
Grafik 1- Türkiye Genel 11+ Yaş Toplam Nüfusunun Yıllara ve Cinsiyete bağlı İlkokul Mezunu Olma %'si

Graph 1- Percentage distribution of the population over the age of 11 with primary school degrees and further education through the years and in terms of sex

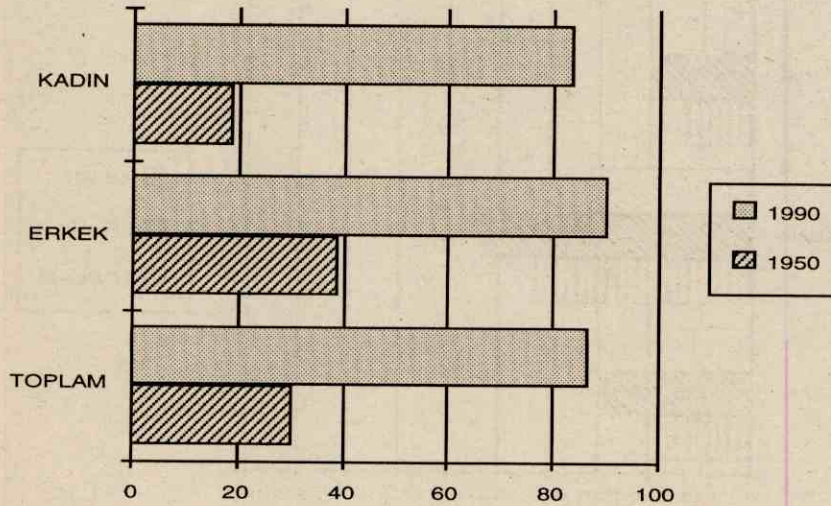
Grafik 2- İdari Ayrıma Bağlı Olarak 11 Yaşın Üzerindeki Nüfusun İlkokul Mezunu Olma %'si (1950)

Graph 2- Percentage of the population over the age of 11 having primary school degrees in terms of administrative division (1950)

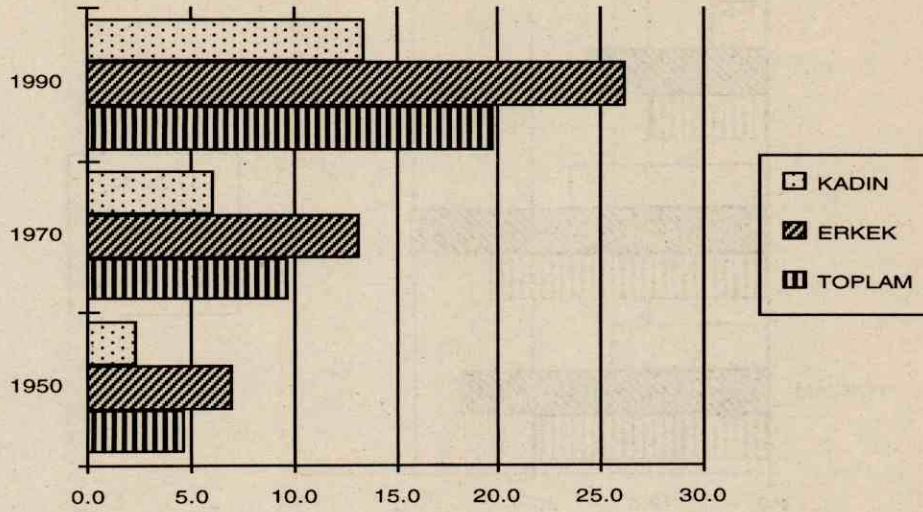
Grafik 3- İdari Ayrıma Bağlı Olarak 11 Yaşın Üzerindeki Nüfusun İlkokul Mezunu Olma %'si (1990)

Graph 3- Percentage of the population over the age of 11 having primary school degrees in terms of administrative division (1990)

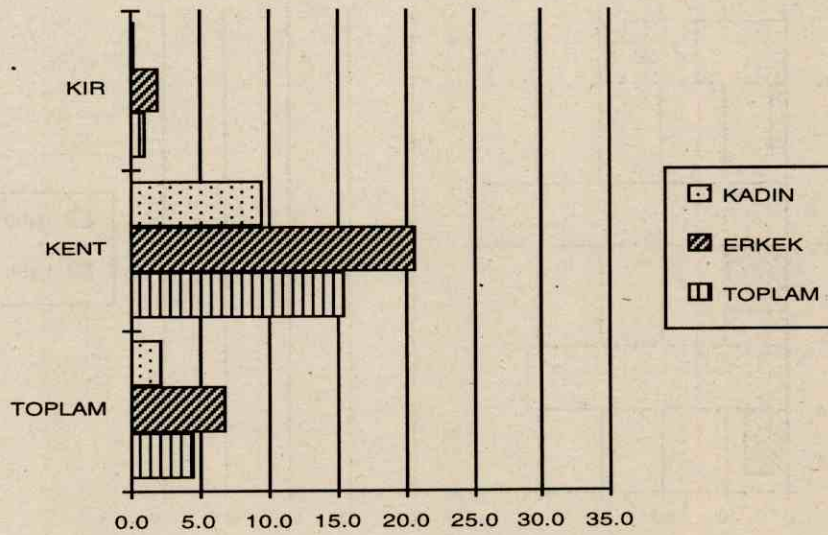
Grafik 4-Kentsel Alanlardaki Her 100 İlkokul Diplomasına Sahip Kişiye Düşen Kırsal Alanlardaki İlkokul Diplomasına Sahip Kişi Sayısı

Graph 4- The number of rural people having primary school degrees compared to every 100 urban people having the same degree.

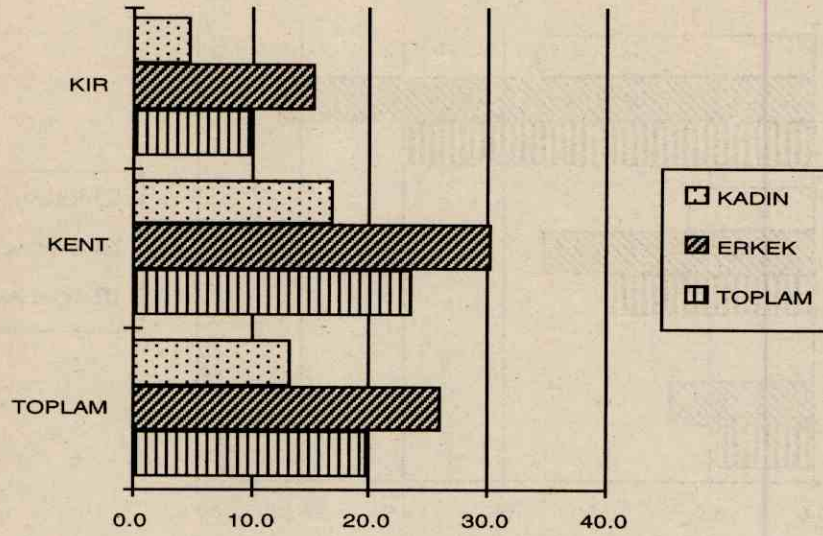
Grafik 5- Türkiye Genel 14+ Yaş toplam Nüfusunun Yıllara ve Cinsiyete Bağlı Ortaokul Mezunu Olma %'si

Graph 5- Percentage of the population over the age of 14 with secondary school degrees and further education through the years and in terms of sex.

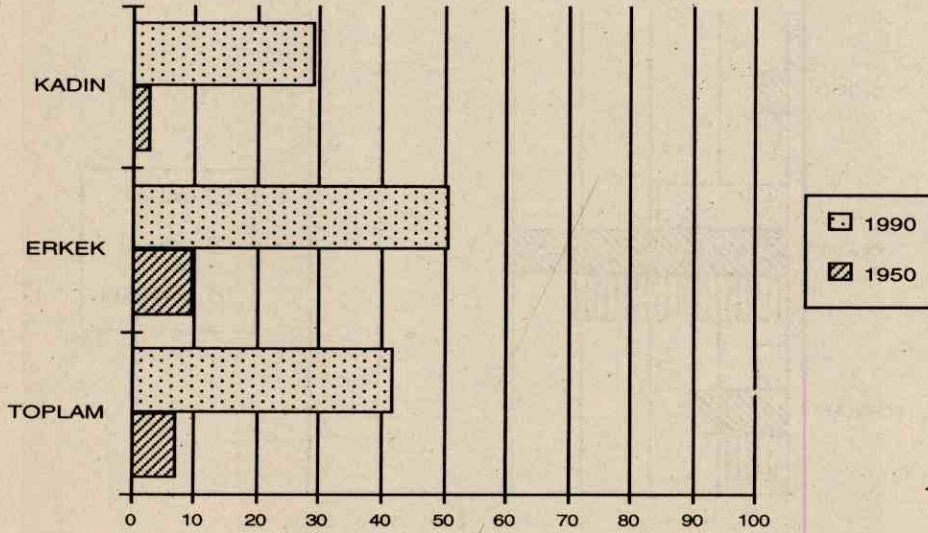
Grafik 6- İdari Ayrıma Bağlı Olarak 14 Yaşın Üzerindeki Nüfusun Ortaokul Mezunu Olma %'si (1950)

Graph 6- Percentage of the population over the age of 14 having secondary school degrees in terms of administrative division (1950)

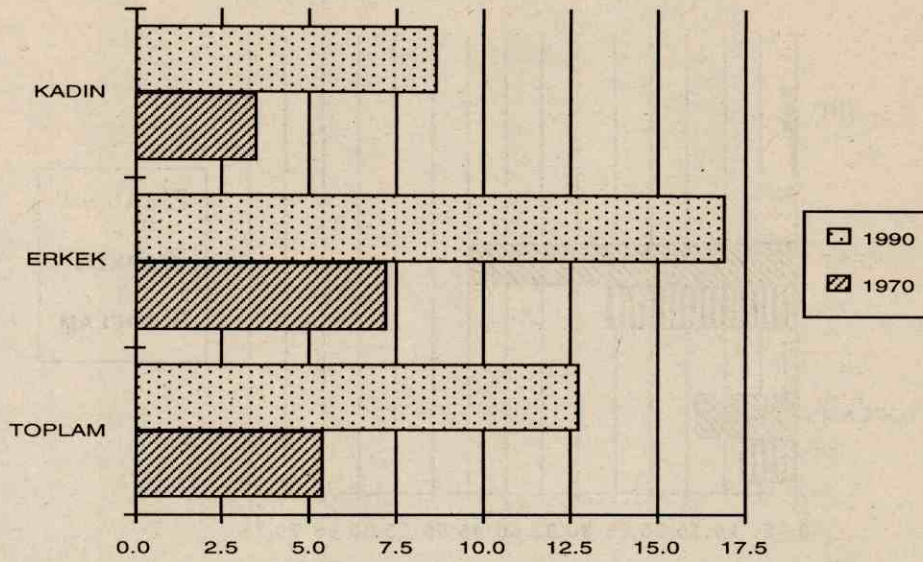
Grafik 7- İdari Ayrıma Bağılı Olarak 14 Yaşın Üzerindeki Nüfusun Ortaokul Mezunu Olma %'si (1990)

Graph 7- Percentage of the population over the age of 14 having secondary school degrees in terms of administrative division (1990)

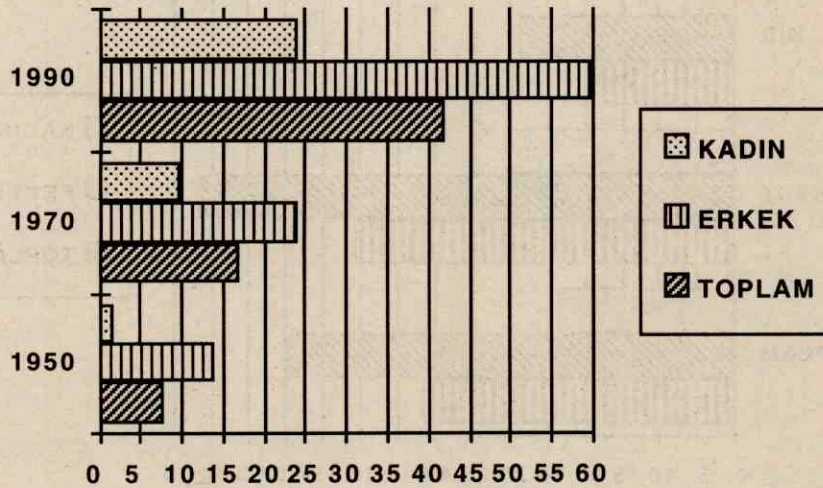
Grafik 8- Kentsel Alanlardaki Her 100 Ortaokul Diplomasına Sahip Kişiye Düşen Kırsal Alanlardaki Ortaokul Diplomasına Sahip Kişi Sayısı.

Graph 8- The number of rural people having secondary school degrees compared to every 100 urban people having the same degree.

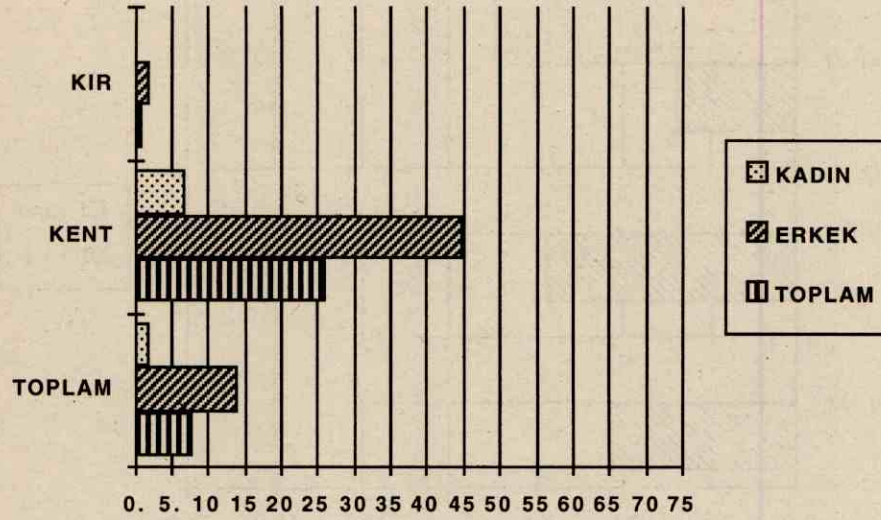
Grafik 9- Türkiye Genel 17+ Yaş Toplam Nüfusunun Yıllara ve Cinsiyete Bağlı Lise Mezunu Olma % 'si

Graph 9- Percentage distribution of the population over the age of 17 with high school degrees and further education through the years and in terms of sex.

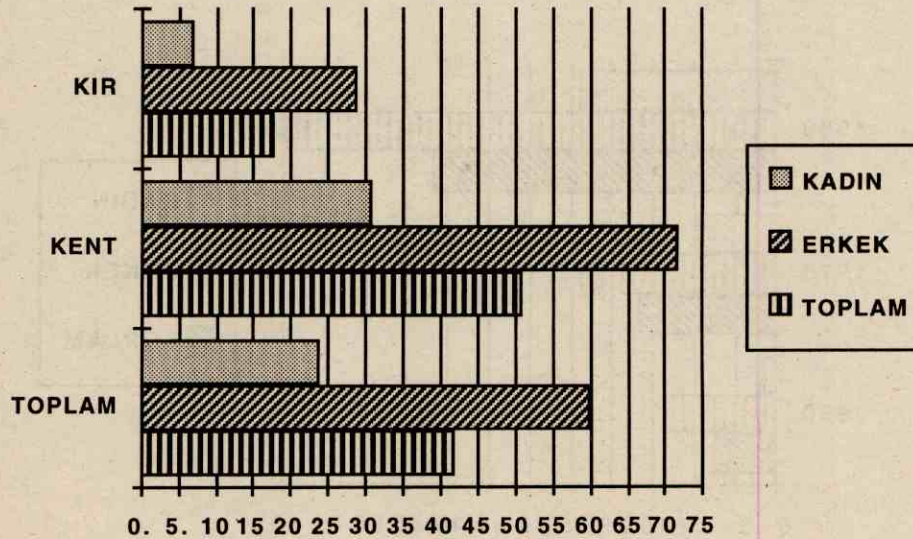
Grafik 10- Türkiye Genel 21+ Yaş Toplam Nüfusunun Yıllara ve Cinsiyete Bağlı Olarak Yükseköğül Mezunu Olma % 'si

Graph 10- Per thousand of the general population over the age of 21 in terms of sex through the years

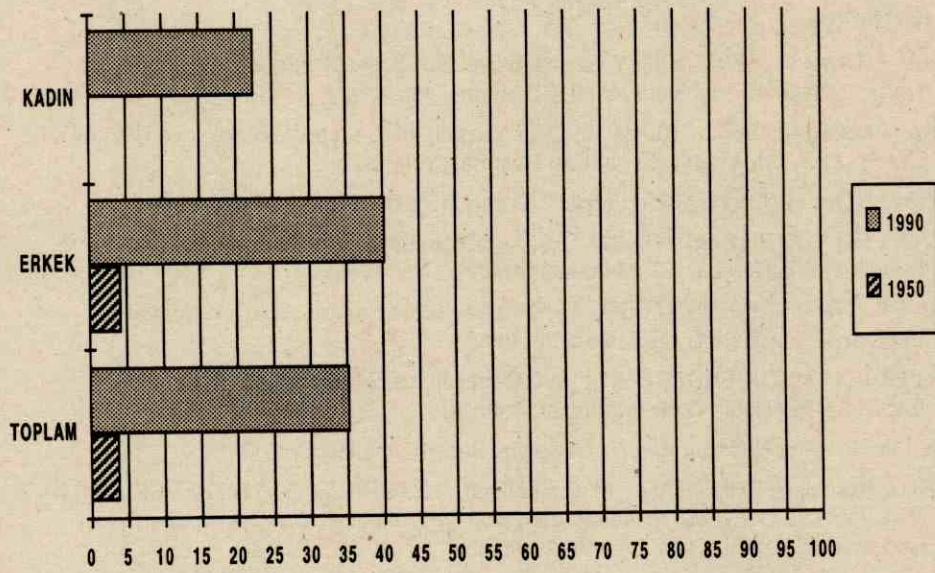
Grafik 11- İdari Ayrıma Bağlı Olarak 21 Yaşın Üzerindeki Nüfusun Yüksekokul Diplomasına Sahip Olma % 0'si (1950)

Graph 11- Per thousand of the population over the age of 21 with higher education degrees in terms of administrative division (1950)

Grafik 12- İdari Ayrıma Bağlı Olarak 21 Yaşın Üzerindeki Nüfusun Yüksekokul Diplomasına Sahip Olma % 0'si (1990)

Graph 12- Per thousand of the population over the age of 21 with higher education degrees in terms of administrative division (1990)

Grafik 13- Kentsel Alanlardaki Her 100 Yüksekokul Diplomasına Sahip Kişiye Düşen Kırsal Alanlardaki Yüksekokul Diplomasına Sahip Kişi Sayısı

Graph 13- The number of people over the age of 21 in rural areas having higher education for every 100 people of the same type in urban areas.

Kaynakça

- AKKAYAN Taylan 1986 a "Eğitim, Göç ve Güvenlik", Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Dergisi, Sayı: 4, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- AKKAYAN Taylan 1986 b "Türkiye'de Okur-Yazarlık II", Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Dergisi, Sayı: 4, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- BURSALI, Orhan "Çağdaş Köle İhtiyacı", Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul. 1994
- DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1950 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, D.İ.E. Matbaası, Ankara.
- DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1970 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, D.İ.E. Matbaası, Ankara.
- DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ, 1990 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, D.İ.E. Matbaası, Ankara.
- EDE , Nadir 1995, Nasıl Bir Avrupa Ülkesiyiz, Basılmamış Rapor.
- GÜRÜZ, Kemal, Ş. ERDOĞAN, A.M.C. ŞENGÖR, K. TÜRKER, E.YURTSEVER 1994 Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim Bilim ve Teknoloji, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, Esen Ofset A.Ş., İstanbul.
- ÖZBAY, Ferhunde 1982 Türkiye'de Kırsal/Kentsel Kesimde Eğitimin Kadınlar Üzerine Etkisi", Türk Toplumunda Kadın, Kent Basımevi, İstanbul.
- TÜTENGİL, Cavit O. 1984 Az Gelişmenin Sosyolojisi, Belge Yayınları, İstanbul.
- UNICEF 1990 Herkes İçin Eğitim Dünya Beyannamesi ve Temel Öğrenme İhtiyaçlarının Karşıllanması İçin Hareket Çerçevesi., (çev: Nil Okman), Lale Ofset, Ankara.
- UNICEF 1991 Kız Çocuk Geleceğe Dönük Bir Yatırım, Unicef Program Dairesi Yayını, Ankara.